

Els materials ceràmics i altres objectes

J. Francès, M. Guàrdia, O. Sala, J. Hernández

En aquesta part del treball ens centrarem en l'anàlisi dels materials artefactuals recuperats en el jaciment. Aquest capítol 6 fa referència a l'anàlisi del material ceràmic (vascular i no vascular) i d'altres elements no recollits en els altres capítols específics dedicats a la metal·lúrgia (veure capítol 7) i als molins (veure capítol 8). Altres aspectes relacionats amb qüestions específiques com són les restes epigràfiques o antropològiques, també han estat tractats en capítols a part.

Pel que fa estrictament al material ceràmic creiem necessari fer un breu comentari sobre el sistema de quantificació utilitzat. És evident que la utilització d'un o altre determina de manera important el resultat de les dades finals, que poden variar de manera sensible segons quin hagi estat l'escollit (PY i ADROHER 1991; ASENSIO 1996).

En el nostre cas hem utilitzat en l'estudi dels materials la quantificació a partir del nombre total de fragments i, paral·lelament, el nombre mínim d'individus amb l'aplicació de la ponderació per 1. És evident que segons quin sigui l'àmbit d'anàlisi tots dos mètodes plantejen problemes. En el primer cas treballar amb fragments planteja, per exemple en el cas de les àmfores, el problema a l'hora d'establir proporcions entre les importades i les ibèriques, ja que si bé els fragments importats són, en general, fàcilment identificables, en el cas de l'àmfora ibèrica els informes són pràcticament indestruïbles del conjunt de les altres ceràmiques comunes per procediments objectius i directes, sobretot en conjunts d'àmplia diversitat tipològica i on el material apareix molt fragmentat. En el cas d'utilitzar el nombre mínim d'individus amb ponderació per 1 es pot produir un efecte multiplicador que tendeixi a sobrerepresentar deter-

minades produccions o categories ceràmiques i, per tant, constituir un element de certa distorsió. En tot cas i per tal de facilitar la utilització de les dades en d'altres treballs hem inclòs unes taules on es recullen les xifres absolutes de referència.

La Fase I

Els materials de la fase I són estrictament els procedents de l'E-12. El conjunt està format per 268 fragments, dels que 103 corresponen a ceràmiques fetes a mà, 20 a produccions oxidades a torn, 64 a restes constructives de diversa naturalesa (fragments de llar, empremtes...), 74 a restes de fauna, 2 a indústria lítica i 5 a metalls.

Respecte a les ceràmiques, crida l'atenció l'alt percentatge de les obrades a mà (83,74%) respecte de les produïdes a torn (16,26%), si bé aquests resultats queden molt matisats si observem els comptatges fets per nombre mínim d'individus. Val a dir però, que en aquest cas la mostra és tan petita, que els resultats obtinguts apareixen força distorsionats i són poc significatius.

Les característiques tipològiques i decoratives de les ceràmiques a mà ens indiquen un context d'inici de la iberització en què predomina aquest tipus de producció. A més, aquests percentatges significativament alts de ceràmiques a mà no són exclusius de jaciments de tipologia similar al nostre. Les dades són pràcticament idèntiques a les del nivell 2 del Puigcastell de Vallgorguina (PAS-CUAL i BARBERÀ 1964-65). En altres poblats amb estratigrafies més fiables i en contextos que van de l'inici de la iberització fins el segle IV aC, la ceràmica a mà serà, d'entre les produccions locals, la més utilitzada. Així ho posen de manifest les

dades obtingudes a la Penya del Moro a Sant Just Desvern (BARBERÀ 2000: 79-80) o al Turó de Ca n'Olivé de Cerdanyola (ASENSIO *et al.* 2000: 186).

Respecte a les formes, la reduïda mostra de què disposem no permet fer gaires consideracions, més si tenim en compte que les seves característiques són força heterogènies. Tot i així els perfils ens remetien, de la mateixa manera que les decoracions, a contextos d'ibèric antic. És interessant subratllar que no hi ha ni formes ni fragments de gran gruix que facin pensar en l'existència de peces de gran tamany destinades a emmagatzemar volums importants.

Les poques formes identificades estarien vinculades a funcions culinàries. Morfològicament es tractaria de perfils ovoides suavitzats amb diàmetres de boca d'uns 20 cm i base plana. De tot el conjunt, cal destacar una vora exvasada amb l'extrem engruixit per torsió i decorada amb impressions a la part exterior del llavi i un cordó esquemàtic també imprès situat a la zona de contacte entre el coll i la panxa (Fig. 6.1,1). Es tracta d'una forma característica de les primeres fases d'iberització que apareix de manera molt abundant en els nivells més antics de la Penya del Moro (BARBERÀ i SANMARTÍ 1982), al Turó de Ca n'Olivé (ASENSIO *et al.* 2000) i a Can Xercavins (FRANCÈS i CARLÚS 1995) amb datacions que oscil·len entre mitjans del segle VI aC i finals del segle següent. Els altres dos individus localitzats no són gaire explícits tipològicament, però llurs característiques permeten encaixar-los també en contextos antics, en especial la vora secant de llavi arrodonit que recorda els models característics de la primera edat del ferro, tot i que cal admetre que aquest model en concret pot tenir una llarga perduració.

Pel que fa a les decoracions tenim una gran quantitat de fragments amb decoració plàstica a base de cordons principalment digitats, encara que també n'hi ha d'incisos (2 d'un total d'11) (Fig. 6.1, 1 a 4). Tots els cordons semblen estar

situats en una zona de contacte entre la vora i el cos. Aquest recurs decoratiu és ben conegut des de l'edat del bronze i pren una especial rellevància durant la primera edat del ferro. Amb l'inici de la iberització, el cordó tendeix cada cop més a l'esquematzació substituint-se per impressions juxtaposades. En contextos avançats del segle III aC, els cordons aplicats pràcticament han desaparegut del repertori decoratiu de la ceràmica ibèrica a mà laietana. Durant l'ibèric antic, però, aquestes produccions segueixen encara estretament vinculades als models formals de la primera edat del ferro. Així en contextos d'ibèric antic ben datats i amb repertoris amplis, com les fases I del Turó de Ca n'Olivé (ASENSIO *et al.* 2000) o de Can Xercavins (FRANCÈS i CARLÚS 1995), la ceràmica amb decoració plàstica de cordons aplicats segueix essent un model força comú.

Un comentari a part mereix una nansa acintada de secció aplatida pertanyent a una peça obrada a mà. El fet destacable és que aquest atuell presenta una decoració pintada sobre la superfície allisada del vas (Fig. 6.1, 6). Les ceràmiques a mà pintades es documenten durant el bronze final i la primera edat del ferro encara que en aquesta zona de la costa central catalana no són gens corrents. De la primera edat del ferro en tenim exemples a Can Roqueta i la Bòbila Madurell que cal interpretar com a produccions locals tant pel motiu decoratiu com per la manufactura (BOQUER, CARLÚS i FRANCÈS 1999: 142; COLOMER 1999: 166). A les sitges del Poliesportiu de la UAB (FRANCÈS 1995: 171) i a Can Roqueta (BOQUER *et al.* 1992) van aparèixer alguns fragments, també pintats, que podrien interpretar-se com a restes procedents d'una imitació d'àmfora fenícia. Per tant, ens trobem davant d'un fragment que o bé s'inscriu dins d'una corrent decorativa local, encara que de caràcter restringit, o bé cal incloure'l dins de l'àmbit de les imitacions a mà de prototipus a torn, en aquest cas no d'una àmfora fenícia sinó d'un altre tipus d'atuell en tot cas pintat.

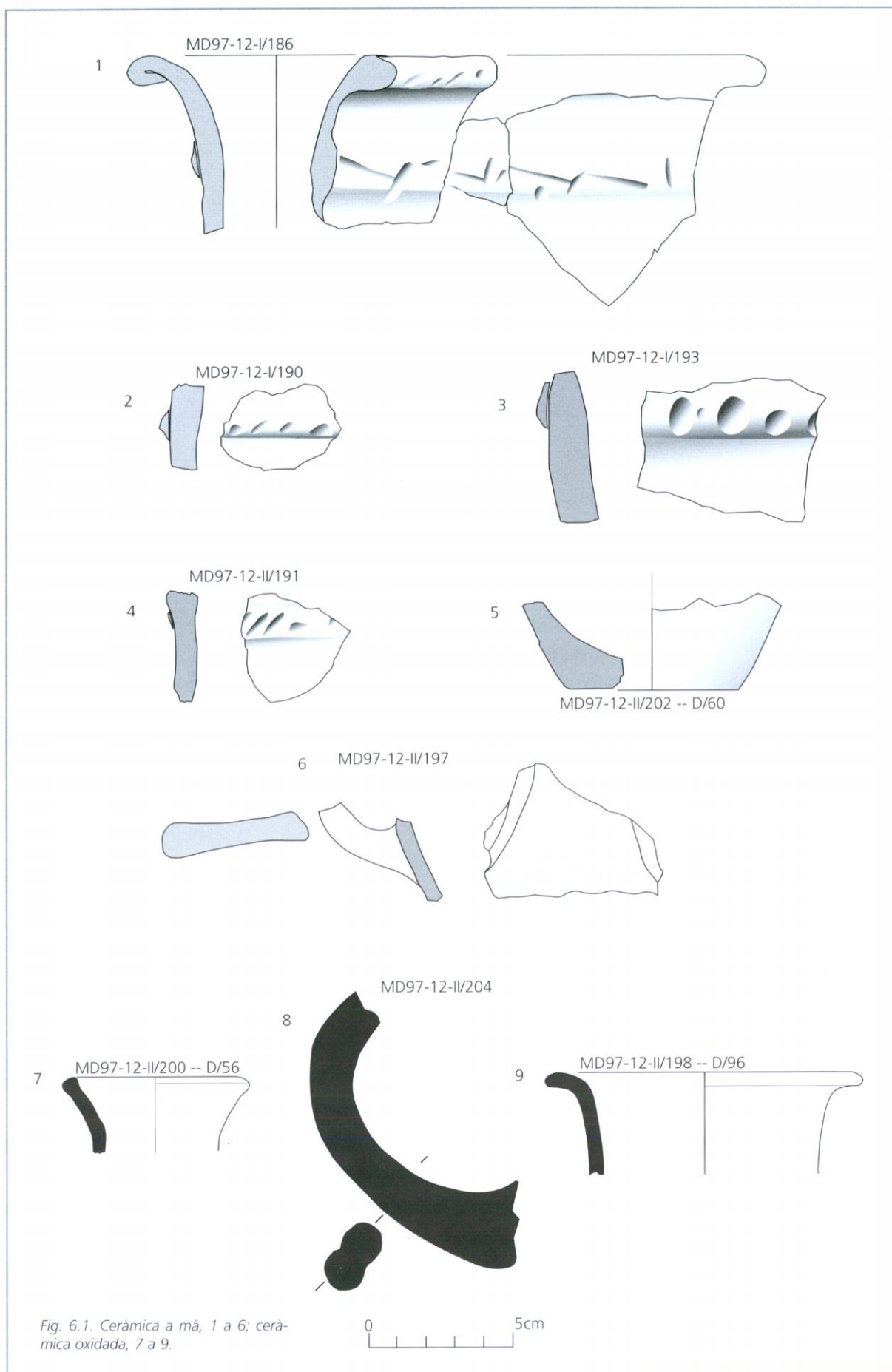

Fig. 6.1. Ceràmica a mà, 1 a 6; ceràmica oxidada, 7 a 9.

La ceràmica a torn recuperada tampoc ens permet fer gaires consideracions. Les dues úniques vores localitzades pertanyen a sengles atuells de coll estret i diferenciat que en un dels casos podria tractar-se d'una enòcoa (Fig. 6.1, 9). Aquesta forma que apareix ja en contextos d'inicis de la iberització, com a la tomba de la granja Soley a Santa Perpètua de Mogoda (SANMARTÍ *et al.* 1982) tindrà una gran difusió i una perduració molt dilatada durant tot el món ibèric. Pel que fa als elements de premsió, cal destacar la presència d'una nansa bífida (Fig. 6.1, 8) que molt possiblement formés part d'una gerra bicònica amb llavi triangular o zoomorf.

En referència al material de construcció, és interessant remarcar la presència tant de tovot com de masses d'argila amb empremtes de canya i la total absència de materials més sofisticats de tipologia romana. D'altres elements recuperats podrien correspondre a elements d'organització domèstica, com ara banquetes o llars de les que creiem haver identificat alguns fragments. De tota manera, aquestes restes ens permeten intuir unes construccions modestes en les que s'han utilitzat com a materials bàsics el fang i els elements vegetals.

Les restes lítiques, limitades a tres únics individus, corresponen a dos percussors i a dos molins plans. Aquests tipus d'estrils tenen una cronologia dilatadíssima, per la qual cosa no els hi podem atribuir cap valor com a elements de datació.

En resum, l'alt percentatge de ceràmiques a mà i les seves característiques formals i decoratives, l'aparició d'un grup reduït de ceràmiques a torn i la morfologia troncocònica de la sitja ens permeten situar, de manera força versemblant, l'estructura E-12 en el període ibèric antic (550-450/425 aC), molt possiblement en una data no molt avançada, encara que la manca d'un conjunt més ampli de materials i l'absència de ceràmiques importades, no ens permet precisar-ho.

La Fase II

En el conjunt d'estructures atribuïdes a aquesta fase han aparegut un total de 2146 fragments, la majoria dels quals pertanyen a fragments ceràmics (2091) i que representen el 97,44% de les restes exhumades. El 2,56% restant són restes de fauna (41 fragments), de material constructiu (8 fragments), de metalls (5 fragments) i d'indústria lítica (1 fragment).

Dins del conjunt de material ceràmic destaca el grup format per les produccions indígenes, de les que 1808 fragments corresponen a produccions oxidades a torn, 110 a ceràmiques fetes a mà, 61 a grollera a torn, 84 a produccions de cocció reductora, 3 d'engalba blanca i 2 a ceràmica pintada. En contraposició, tenim 23 fragments que corresponen a ceràmica importada, de les quals 18 fragments pertanyen a vaixel·la fina i 5 a àmfora.

El conjunt de materials d'aquestes fosses, encara que relativament reduït, és força significatiu a nivell tipològic i presenta un conjunt de característiques interessants des del punt de vista cronològic.

En primer lloc és evident un aclaparador domini de les produccions indígenes sobre les importades que representen el 89,47% dels individus identificats (Fig. 6.2). A l'E-4, només el 0,89% del total de fragments correspon a àmfora importada i el 0,22% a vaixel·la fina, mentre que a l'E-6 no hi ha cap fragment amfòric importat i la ceràmica de vernís negre representa només l'1,06% del total. En el cas de l'E-11, tot el material és de producció local o regional.

En aquesta fase predominen les àmfores de producció ibèrica sobre la resta de formes de ceràmica indígena (Fig. 6.3), representades de forma particularment abundant a l'E-6 amb un total de 17 individus que signifiquen el 44,74% dels individus de producció local identificats en aquesta estructura. La funcionalitat d'aquest contenidor

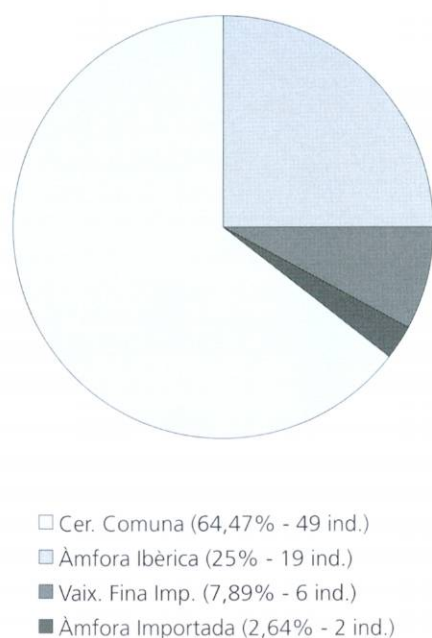

Fig. 6.2. Material ceràmic. Indivisus de la Fase II.

s'ha relacionat sovint amb l'emmagatzematge i amb una difusió molt limitada. És innegable la utilització de l'àmfora com a contenidor de magatzem, tal i com evidencien multitud d'exemples coneguts en poblats ibèrics catalans, però cada vegada més es posa de manifest la seva difusió tant interregional com mediterrània, perfilant-se com un element clau per estudiar el comerç ibèric (BRUGUERA i SANMARTÍ 1998: 193). Així doncs, cal assenyalar el transport com una funció rellevant d'aquestes àmfors destinades a comercialitzar mercaderies diverses com cereals, vi (GUÉRIN i GÓMEZ BELLARD 1999), cervesa (JUAN-TRESSERRAS 1999: 372-373) o fins i tot gàrum (ÀLVAREZ 1998: 25), segons sigui la seva procedència.

La morfologia d'aquests contenidors és el característic perfil fusiforme, sense coll diferenciat, d'espalla arrodonida i dues nanses de pont a la part alta del cos, a prop de la vora. Dins de la gran varietat morfològica que presenten els llavis en el conjunt d'àmfors d'aquesta fase, es posen de manifest alguns trets que apunten cap a una certa evolució formal d'aquests contenidors. Malgrat que es continuen documentant els perfils de llavi diferenciat i relativament elevat, més caracterís-

tics dels models antics (Fig. 6.4, 1 a 3), en aquesta fase del jaciment apareixen ja models d'aspecte més evolucionat. Les vores són de perfil continu i el llavi representa només un engruiximent, més o menys acusat, en l'extrem final de la paret del vas (Fig. 6.4, 6 a 11). Les corbes de les espatlles, que havien esdevingut cada cop més tangents al pla horitzontal, ara fins i tot el poden arribar a sobrepassar (Fig. 6.4, 8). Els pivots són tots de marcada tendència cònica (Fig. 6.4, 12 i 13).

La resta del material ceràmic presenta una gran varietat tipològica relacionada amb els diferents usos o àmbits d'activitat. Percentualment destaquen les ceràmiques que podem agrupar com a vaixel·la de taula, seguides per les destinades a manipular o coure aliments, les relacionades amb el servei, especialment de líquids, i, finalment, les destinades a la conservació o magatzem.

Si comparem les dades per individus obtingudes per al mateix període, és a dir, el segle III aC, en el jaciment de la Facultat de Medicina i al poblat del Turó de Ca n'Olivé (Fig. 6.3), veiem que en el primer predominen les àmfors destinades a magatzem i/o transport, mentre que en el segon són més importants aquelles categories més vinculades amb l'activitat residencial. Per tant, des del punt de vista de la caracterització de l'assentament, aquestes dades indicarien una major preponderància de les tasques productives, característiques d'un assentament rural tipus granja com deuria ser el de la Facultat de Medicina. Per contra, els percentatges observats al Turó de Ca n'Olivé posarien de manifest un caràcter marcadament residencial de l'assentament, del tot coherent amb la funció centralitzadora de la producció del territori circumdant que creiem que té en aquesta època i de la que en seria una manifestació evident el potent camp de sitges situat al seu exterior.

Des del punt de vista tipològic, d'entre la vaixel·la comuna de cocció oxidant destinada al servei de

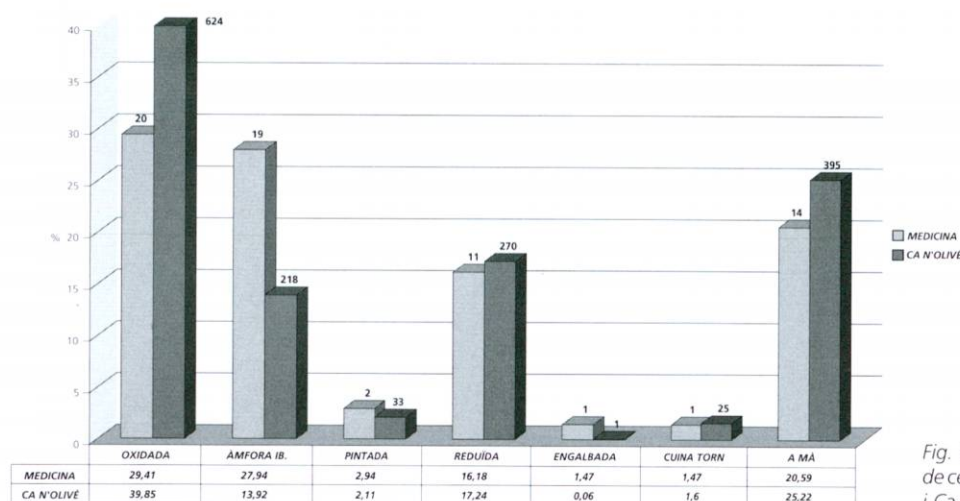

Fig. 6.3. Percentatge d'individus de ceràmica indígena de Medicina i Ca n'Olivé (Fase II).

taula, al consum d'aliments o a preparar-los o servir-los, destaca com a perfil majoritari el plat de vora reentrada (Fig. 6.5, 1). Les altres formes representades ho estan en molt menor mesura, com les peces obertes de llavi penjant i dues nanses (Fig. 6.5, 6 i 7), les tapadores (Fig. 6.6, 3) o un petit vas tancat i alt amb una nansa sobrelevada que arrenca de la vora i que correspondria a una olpa (Fig. 6.5, 2).

Altres formes de mida mitjana, vinculades amb la funció de servei de taula, també estan representades de manera minoritària. Es tracta de peces bicòniques de llavi secant i nansa acistellada sobre la boca del vas, que es coneixen ja des del segle V aC i que en aquesta època encara estan en ús (Fig. 6.6, 1). Cal fer esment d'una vora amb llavi tangent exterior, encaix interior i coll estret que formava part d'una peça de grans dimensions, molt similar a algunes gerres documentades a la necròpolis de Can Rodon de l'Hort a la vall de Cabrera (BARBERÀ 1969: fig. 13). (Fig. 6.6, 2).

Dins del conjunt de contenidors de mida gran, destinats a funcions de conservació i emmagatzematge, el perfil més representat és l'atuell globular amb nanses horitzontals i llavi gruixut (Fig. 6.5, 4 i 5). Per altra banda, els antics models de tenalla o *pithoi* bicònics amb vora triangular o de «coll de cigne» han pràcticament desaparegut. Només en algun cas la morfologia de la vora recorda, en certa manera,

aquestes peces, però el cos és ja clarament globular (Fig. 6.5, 8 i 9).

Els fragments amb decoracions pintades són molt escassos i no els podem relacionar amb cap forma concreta (Fig. 6.7, 1 i 2). És en la fase III que apareixen en major quantitat tot i que sempre en un percentatge força reduït.

La producció de ceràmiques de cocció reductora, també conegudes com a grises de la costa catalana o grises monocromes, apareix en proporció força minoritària dins del conjunt de ceràmiques locals. En el cas de l'E-4 representa el 10,73% del total de fragments i en l'E-6 només l'1,56 del conjunt de fragments estudiats.

El repertori de formes identificades és igualment reduït. Destaca el típic atuell bicònic de coll alt diferenciat i llavi curt exvasat amb una nansa lateral, relacionat amb la vaixel·la de taula (Fig. 6.6, 4 a 8). En les estructures E-6 i E-11 hi ha un únic individu d'aquest tipus mentre que a l'E-4 se n'han identificat un mínim de tres. En tots els casos es tracta de peces de mida mitjana i coll llis que han estat documentades a la Laietània a partir de finals del segle IV aC. A la Penya del Moro de Sant Just Desvern hi ha una total absència d'aquesta forma (BARBERÀ i SANMARTÍ 1982) mentre que a les sitges de Bellaterra, datades a finals del segle IV aC o inicis del III, apareixen ja en quantitats significatives (GRANADOS i SANMARTÍ 1988).

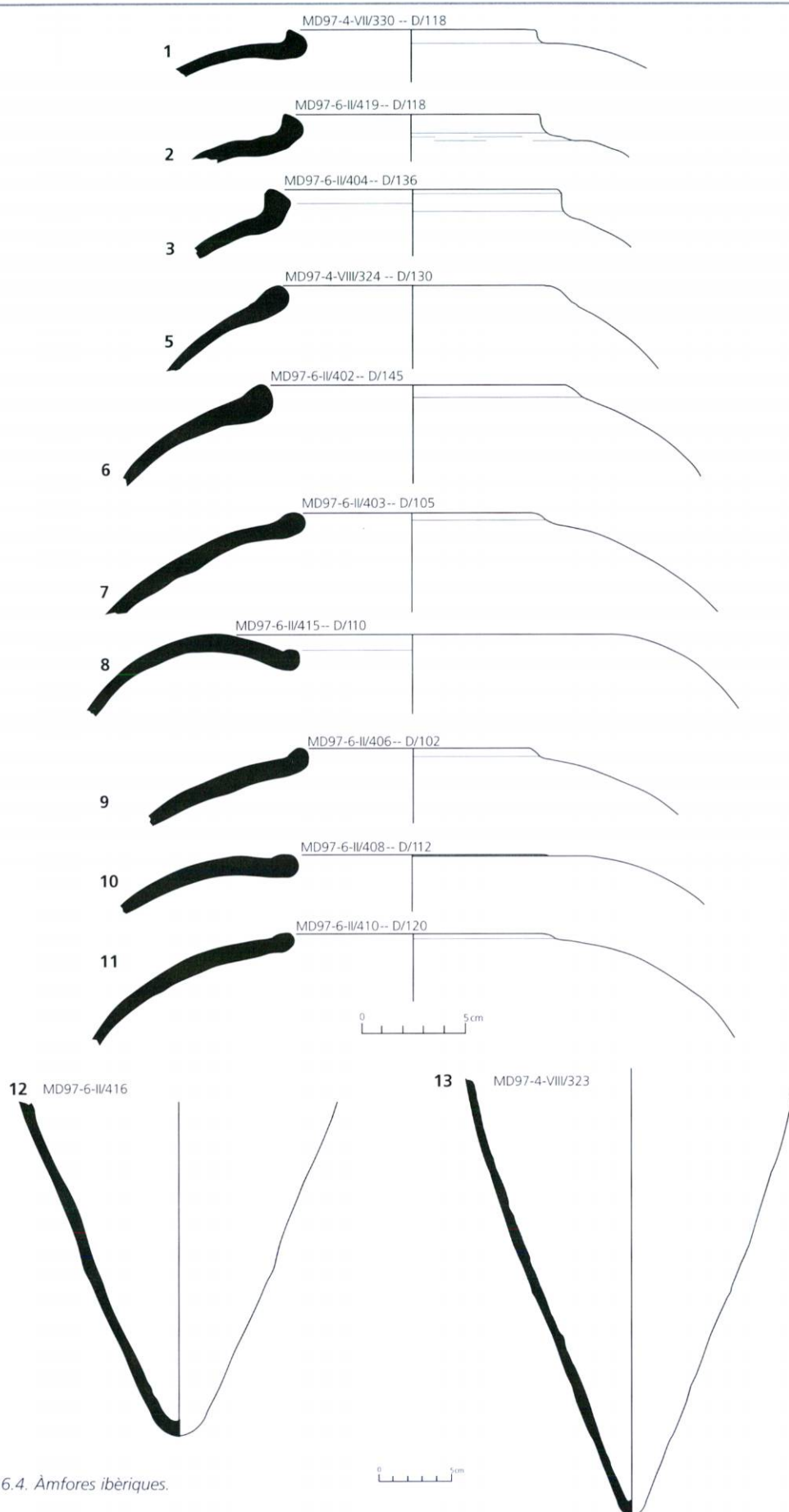

Fig. 6.4. Àmfores ibèriques.

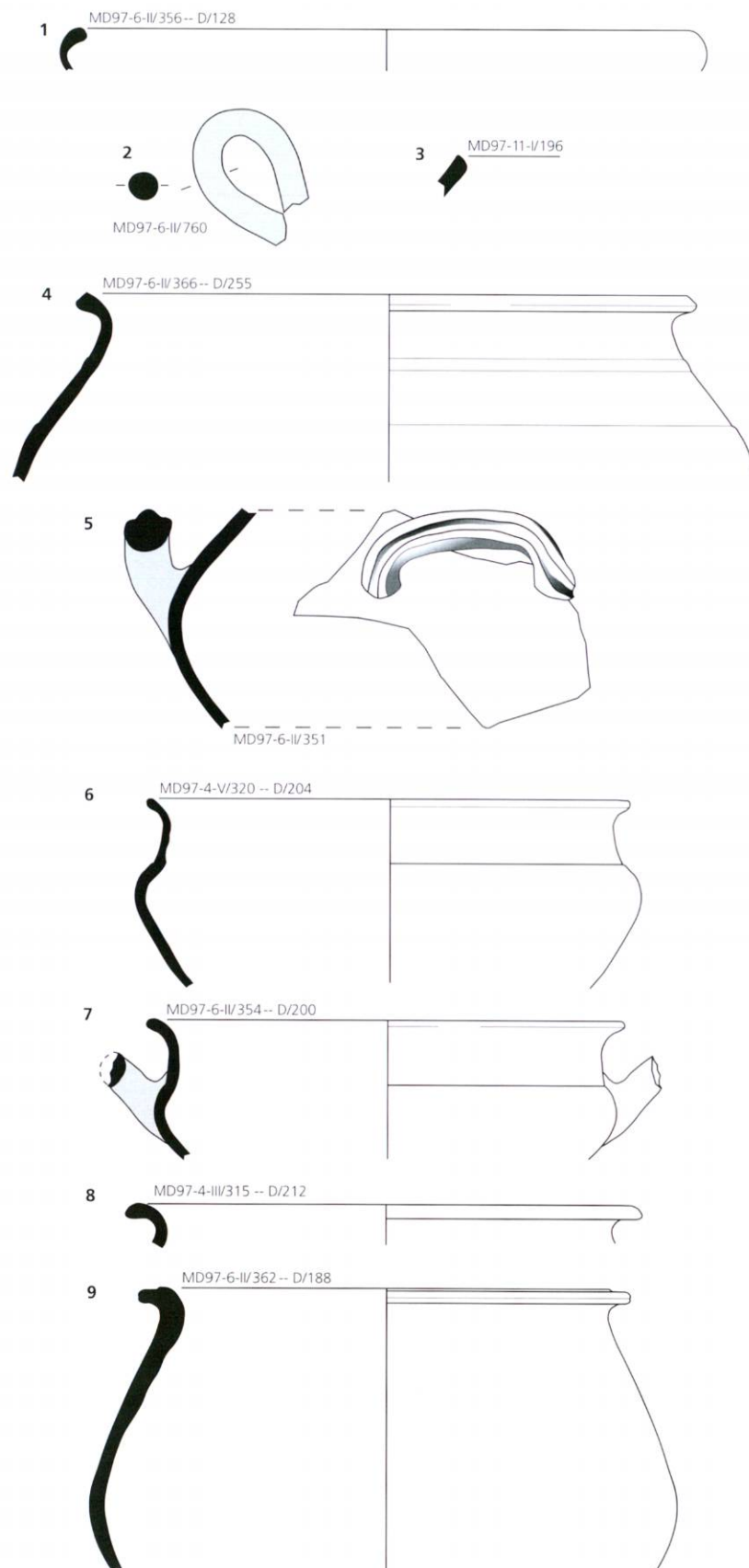

Fig. 6.5. Ceràmica oxidada.

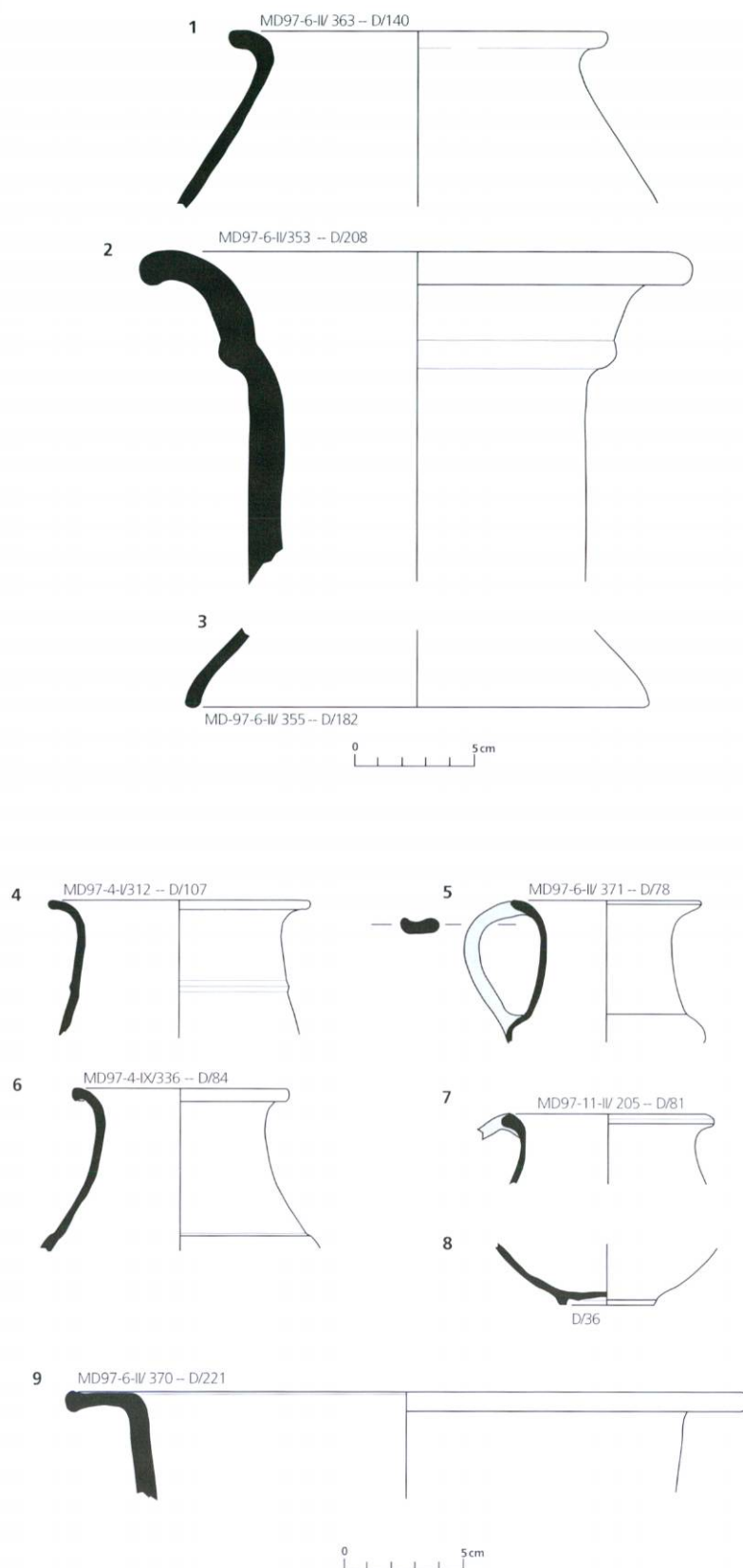

Fig. 6.6. Ceràmica oxidada, 1 a 3; ceràmica grisa, 4 a 9.

Representada per un únic individu tenim una forma oberta de cos cilíndric i vora recta amb llavi horitzontal força desenvolupat similar al d'un càlat (Fig. 6.6, 9). Malgrat que no en coneixem el perfil complet, tenim un clar paral·lel al poblat del Turó de Ca n'Olivé a Cerdanyola, en un context de finals del segle III aC o inicis del II (ASENSIO *et al.* 2000: 193, fig. 24.3).

La ceràmica a mà també és una producció minoritària dins d'aquest conjunt de ceràmiques locals. Els percentatges sobre el total de fragments són del 8,28% en el cas de l'E-4 i del 3,69% en l'E-6. Aquest fet és característic dins dels contextos ibèrics avançats en els que, juntament amb la baixa representació percentual, es produeix una important reducció en la varietat tipològica.

En el nostre cas només apareixen formes troncocòniques que corresponen a tapadores (Fig. 6.7, 4) i perfils ovoides de vora exvasada, generalment llisos o amb la superfície del cos pentinada (Fig. 6.7, 5, 6 i 8). En algun cas, es conserva una decoració plàstica, però en aquest moment potser la més representativa és la decoració a base d'impressions i incisions fetes a la part superior del cos, en la zona que ocupava el cordó en els models més antics (Fig. 6.7, 9 a 11). De manera puntual apareix també algun element original com un peu alt i divergent semblant a d'altres d'èpoques més antigues, tot i que podria tractar-se, en realitat, del pom d'una tapadora (Fig. 6.7, 3). D'altres formes de llarga tradició en el marc de la ceràmica obrada a mà com els perfils ovoides de mida petita i nansa lateral, característics del bronze final i la primera edat del ferro, estan ara en franca regressió, molt possiblement degut a la seva substitució pels models a torn dels que els bicònics en grisa monocroma en serien, potser, l'exemple més clar (Fig. 6.7, 7). Aquesta reducció percentual i tipològica de les ceràmiques a mà s'ha d'interpretar com la conseqüència del fet que aquestes produccions, que abans s'adaptaven a tots els usos de la llar, ara apareixen circumscrites quasi exclusivament a l'àmbit culinari.

Cal afegir que en aquesta època de finals del segle III aC també es documenten les produccions grolleres a torn, amb un repertori tipològic molt similar a les formes a mà i que d'igual manera cal relacionar amb usos culinaris. En el cas del nostre jaciment s'ha recuperat el perfil sencer d'una peça ovoide, de llavi exvasat i amb una motllura al coll que reflecteix fidelment les característiques de la ceràmica a mà (Fig. 6.7, 12), molt similar a un exemplar aparegut al Turó de Ca n'Olivé i de la mateixa cronologia (ASENSIO *et al.* 2000: 194, fig. 25.11).

Pel que fa a l'àmfora importada d'aquesta fase, els únics fragments localitzats provenen de l'E-4, són de producció ebusitana i cap correspon a una forma.

En referència a la vaixel·la fina d'importació, ja hem comentat abans la seva baixa representació percentual (Fig. 6.8). Malgrat tot, el conjunt de materials recuperats permet fer alguna observació des del punt de vista cronològic d'aquesta fase II. D'entrada es constata un clar predomini de les ceràmiques dels tallers de Roses, que agrupen tot un conjunt de manufactures estretament relacionades i, molt possiblement, amb l'únic centre productor. D'entre les formes aparegudes, hem pogut identificar una base, probablement, d'una forma Lamb. 26, amb les característiques palmetes i segell cruciforme del grup *Nikiac-ion* (Fig. 6.9, 4). Aquesta oficina és una de les més actives de Roses, encara que amb un repertori tipològic molt poc variat. La seva cronologia s'hauria de situar a la segona meitat del segle III aC (PRINCIPAL 1998).

Altres formes identificades com a produccions de Roses són les formes Lamb. 23 (Fig. 6.9, 1) i Lamb. 27 (Fig. 6.9, 2 i 3) que, juntament amb la Lamb. 26 de la que ja hem parlat, configuren un context de segona meitat del segle III aC o inicis del segle II, com a molt tard. A més, cal remarcar l'absència de produccions relacionades amb el taller de les Petites Estampilles i la poca presència de la Campaniana A.

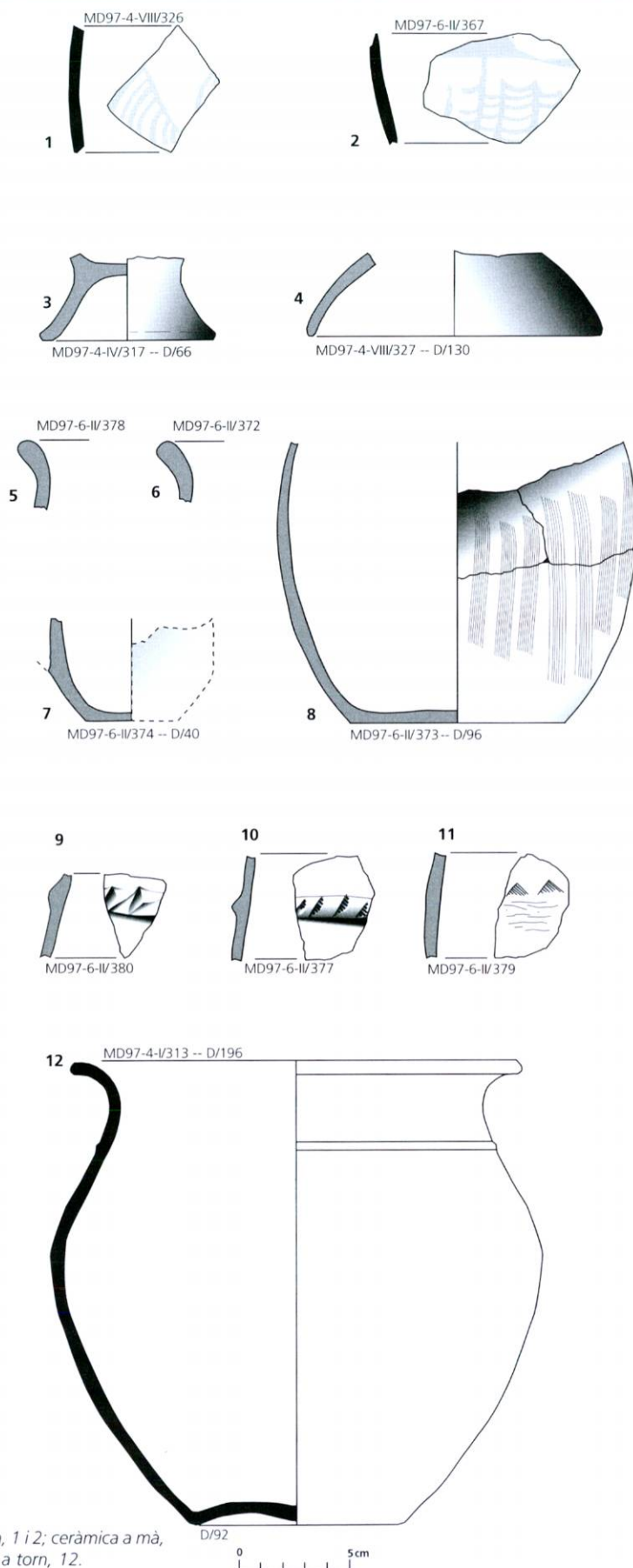
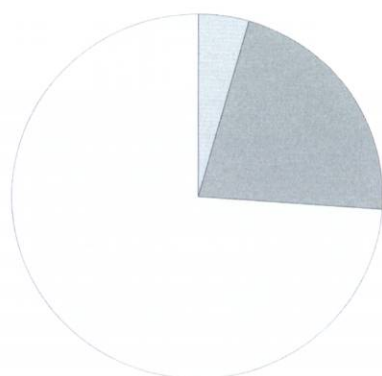

Fig. 6.7. Ceràmica pintada, 1 i 2; ceràmica a mà, 3 a 11; ceràmica grollera a torn, 12.

Vaixella Fina Importada (78,26% - 18 frag.)

□ Taller de Roses (73,91% - 17 frag.)

■ Campaniana A (4,35% - 1 frag.)

Àmfora Importada (21,74% - 5 frag.)

■ À. Punicoebusitana (21,74% - 5 frag.)

Fig. 6.8. Importacions. Fragments de la Fase II.

Respecte de les primeres, si bé s'havien considerat com a característiques de la primera meitat del segle III aC, cada cop són més els jaciments datats a la segona meitat d'aquest segle en què sí apareixen materials d'aquests tallers etrusco-lacials (PRINCIPAL 1998). Pel que fa a la Campaniana A, la seva poca importància percentual ens remet a contextos anteriors a la Segona Guerra Púnica, similars, per exemple, a la fase II de les sitges de Cabrera de Mar (Can Bartomeu/Can Modolell). Aquesta fase està caracteritzada per la baixa representació de la Campaniana A, per un predomini de les produccions de Roses i d'àmfores ebusitanes i per la total absència d'àmfora grecoitàlica (SANMARTÍ *et al.* 1998), que correspondria a una fàcies situable en una data compresa entre el 250-240 i el 220 aC. No serà fins a inicis del segle següent que la Campaniana A esdevindrà pràcticament l'única vaixella d'importació.

Sobre la qüestió cronològica, només resta fer algunes consideracions sobre l'E-11. L'anàlisi del material revela que, en la seva totalitat, pertany a produccions d'origen local, sense presència de material importat. El 26,8 % correspon a produccions grises i el 34,14 a ceràmica a mà. És cert que la mostra és molt petita i que les formes identificades han estat molt poques però, en tot cas,

no deixa de ser significativa la gran presència de ceràmiques a mà, més pròpia d'un moment inicial de l'ibèric ple (425-300 aC) que d'un estadi avançat. A aquest fet, cal afegir la localització d'una vora d'urna d'orelletes, perfil també més propi de contextos d'inicis de la iberització (Fig. 6.5, 3). Val a dir, però, que aquestes formes tenen perduració durant l'ibèric ple, en especial en el segle IV aC, al menys així semblen indicar-ho alguns exemplars localitzats en els nivells de la fase II del Turó de Ca n'Olivé (425-300 aC). En contextos més avançats són molt escassos i podria tractar-se, en realitat, de materials residuals.

L'E-2 ha proporcionat molt poc material i gens significatiu. L'únic fragment de ceràmica recuperat que permet especular sobre la seva possible atribució cronològica pertany a una àmfora punicoebusitana. És evident que es tracta d'un material que ofereix una banda cronològica prou ampla i, per tant, poc definitiva, més si tenim en compte la mostra tan minsa de què disposem. Només cinc del total d'estructures del jaciment han donat àmfora punicoebusitana i, en tres casos (E-3, E-13 i E-15), estava associada a àmfora itàlica. Les altres dues són l'E-4 que data, com ja hem vist, de finals del segle III aC i l'E-2. És per això que, malgrat l'evident manca de context, en el cas d'haver-la de situar en alguna de les fases, ho faríem en la II. Cal recordar, però, que des del punt de vista de l'organització del jaciment també és possible encaixar aquesta estructura en la fase III, com ja hem tingut oportunitat de veure.

En les fosses d'aquesta fase han aparegut també algunes restes de materials constructius en terra, en general en un estat força fragmentari. Només en la capa II de l'E-6, formada per fragments de tovet molt trencats i en força mal estat de conservació, s'han pogut recuperar 3 fragments dels que es poden obtenir algunes dades rellevants, ja exposades en l'estudi de les fases.

Per altra banda també cal destacar d'entre el material lític recuperat una destrala polimentada

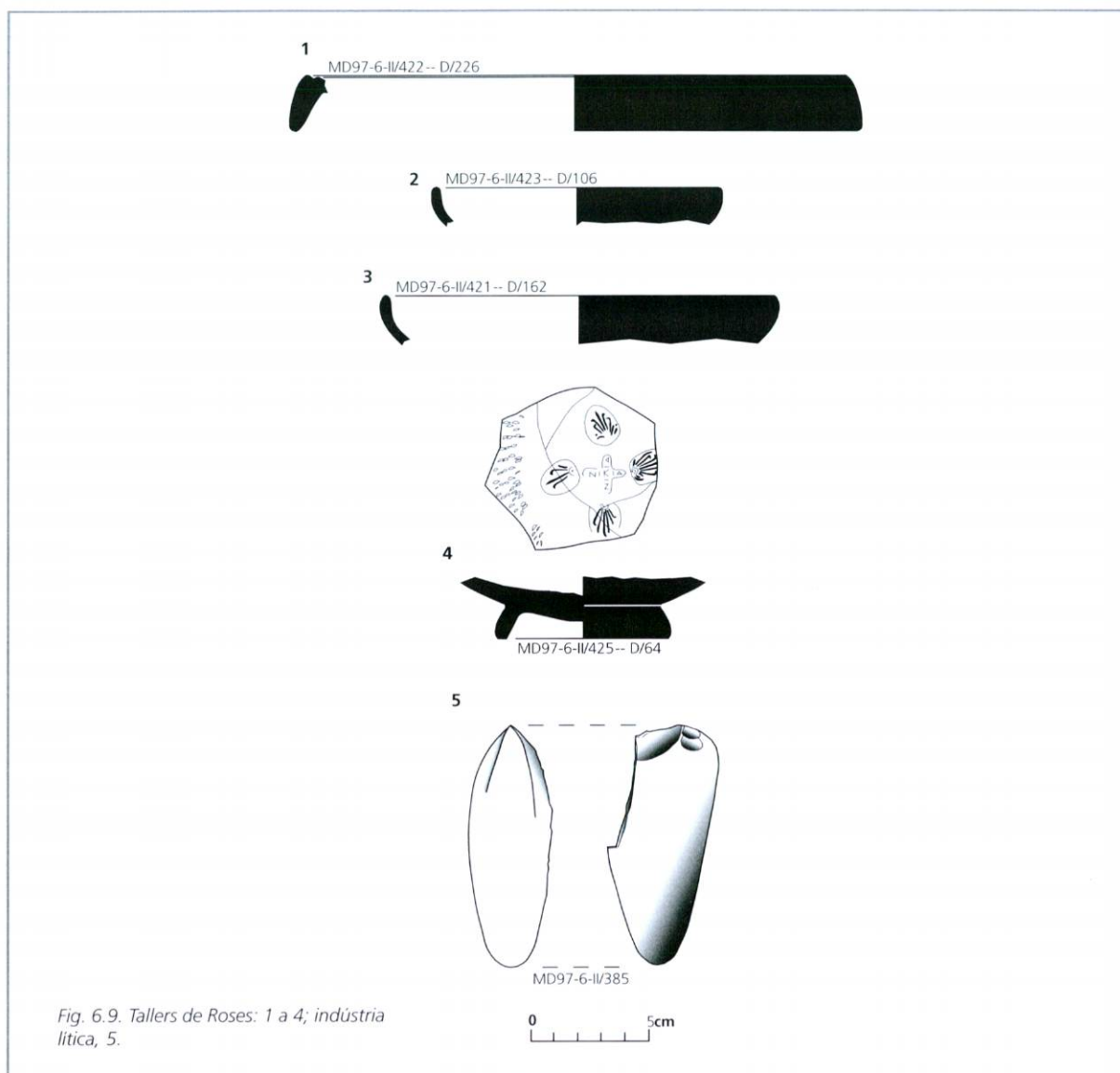

Fig. 6.9. Tallers de Roses: 1 a 4; indústria lítica, 5.

(Fig. 6.9, 5). La troballa d'aquest tipus de materials en contextos ibèrics, fins i tot avançats, és força freqüent. En general han estat considerades com a objectes no contemporanis a la resta del material, recollits en funció d'un caràcter màgic atribuït per l'etnografia (SANMARTÍ *et al.* 1992: 93), però no es pot descartar que alguns d'aquests estris tinguessin alguna funció de caràcter instrumental encara que de manera molt residual.

La Fase III

En el conjunt d'estructures atribuïdes a aquesta fase han aparegut un total de 7245 fragments, la majoria dels quals pertanyen a fragments ceràmics (7053) que representen el 97,35% de les

restes exhumades. El 2,65% restant estaria format per 132 fragments corresponents a fauna, 27 a indústria lítica, 19 a metalls i 14 a material constructiu.

D'entre la ceràmica destaca el grup format per les produccions indígenes, de les que 4868 fragments corresponen a produccions oxidades a torn, 215 a produccions de cocció reductora o grisa monocroma, 34 d'engalba blanca, 10 a parets fines locals, 35 a ceràmica pintada, 815 a ceràmiques fetes a mà, 17 a grollera a torn i 648 a *dolium*. La resta de fragments pertanyen a les ceràmiques importades, dels quals 304 corresponen a àmfora, 82 a vaixel·la fina i 25 a comuna.

	Tipus Ceràmic	Frag.	Ind.	Categoria Funcional	Tipologia	Quant.
Vaixella Fina Importada	Taller de Roses	17	5	Vaixella	Lamb. 23	2
					Lamb. 27	1
					Lamb. 26	2
	Camp. A	1	1	Vaixella	Indeterminada	1
Àmfora Importada	Àmf. Punico-ebusitana	5	2	Transport	Indeterminada	2
Ceràmica Indígena	Àmf. Ibèrica		19	Transport		19
	Ibèrica Oxidada	1.808	20	Vaixella		10
				Servei		1
				Gran Contenidor		3
				Indeterminada		6
	Ibèrica Reduïda	84	11	Vaixella		7
				Servei		1
				Indeterminada		3
	Ibèrica Pintada	2	2	Indeterminada		2
	Ibèrica Engalbada	3	1	Indeterminada		1
	A Mà	110	14	Cuina		5
				Indeterminada		9
	Cuina a Torn	61	1	Cuina		1

Taula 6.1. Taula de comptatge ceràmic del jaciment ibèric de la Facultat de Medicina (Fase II).

El grup de materials atribuïts a aquesta fase presenta un conjunt de característiques prou definides que contrasten amb el que observàvem en la fase precedent. Bona part d'aquests canvis estan relacionats amb la creixent presència romana en el territori i en el consegüent impacte que es produïx sobre la cultura material indígena.

En conjunt, segueixen predominant les ceràmiques comunes de producció local, encara que amb algunes novetats tipològiques, de les que la més remarcable és la important presència del càlat. Malgrat que es tracta d'una forma que ja apareix a finals del segle III aC, en el segle següent esdevindrà característica dels repertoris tipològics indígenes amb diverses variants tant morfològiques com decoratives. Els perfils d'aquests atuells tenen en comú, a part d'una factura molt acurada, una marcada tendència troncocònica invertida amb vores planes i llavis desenvolupats, que poden ser totalment horitzontals o lleugerament penjants i en molts casos una mica reentrants (Fig. 6.10). En el nostre jaciment els exemplars que conserven decoració, representen el 17% del total d'indi-

vidus identificats (30). Tot i que no coneixem en detall els esquemes decoratius degut principalment al seu estat de conservació, predominen les vores decorades amb petits trets paral·lels, sense que s'hagi documentat en cap cas el característic motiu de *dents de llop* (Fig. 6.11). Per les seves característiques aquest conjunt encaixa perfectament amb les produccions datades entre el darrer quart del segle II aC i el 60/70 aC (CONDE 1992: 120-121). És interessant remarcar que si bé el percentatge de ceràmiques amb decoració pintada és superior a la fase II, aquestes són quasi exclusivament càlats, llevat d'una vora que podria ser un plat (Fig. 6.11, 4) i d'un únic individu que correspon a una tapadora (Fig. 6.12, 2).

Existeix, però, una tendència tipològica que es manté constant respecte a la fase anterior i que és la preponderància absoluta de l'àmfora en comparació a la resta de formes de producció local i regional (Fig. 6.13). En parlar dels materials de la fase II, relacionàvem la importància de l'àmfora ibèrica respecte a la resta de formes de producció local i regional amb l'orientació bàsicament productiva dels assentaments rurals. En aquesta fase III creiem igualment vàlida aquesta explicació però ha de ser matisada.

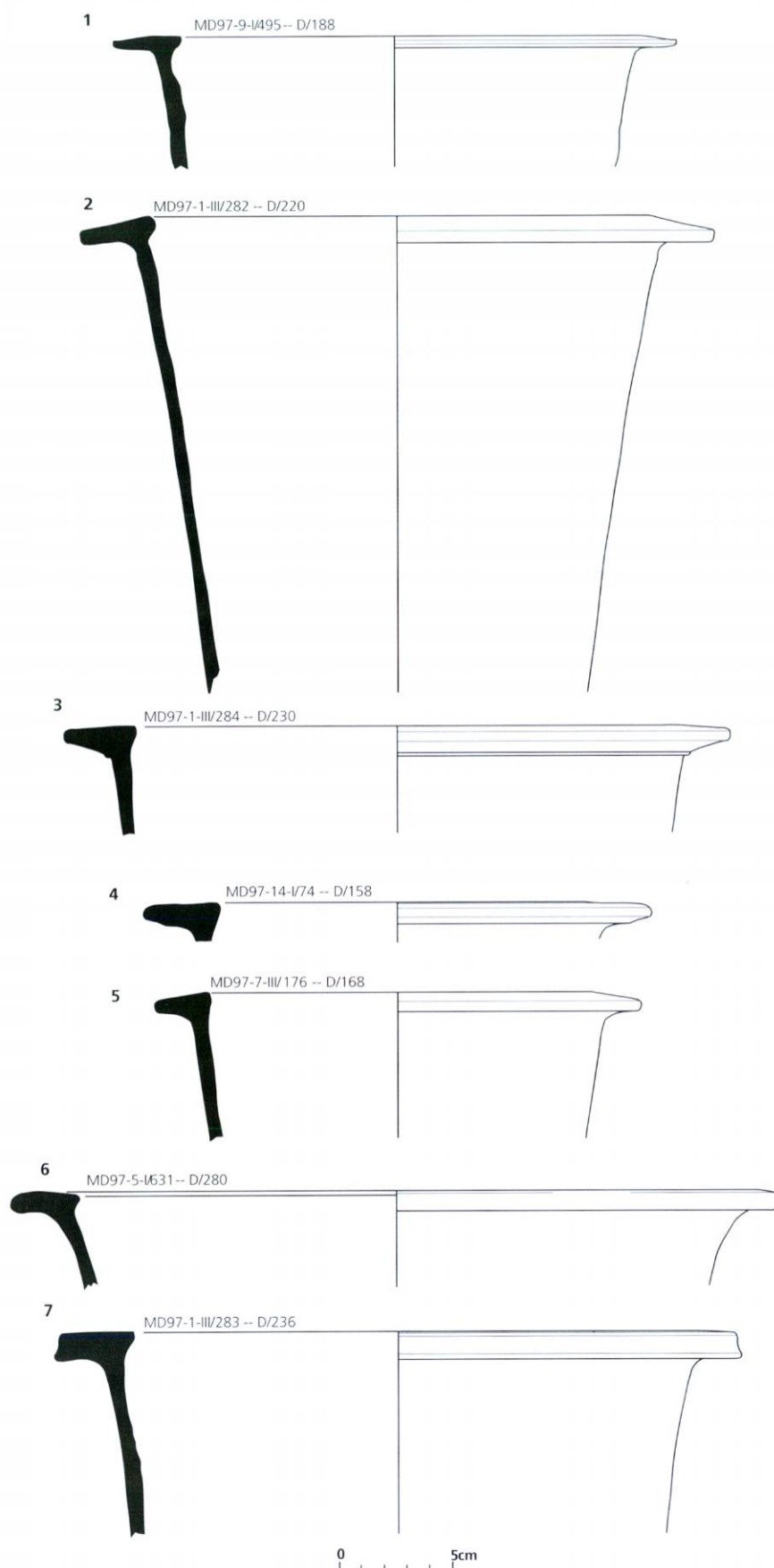
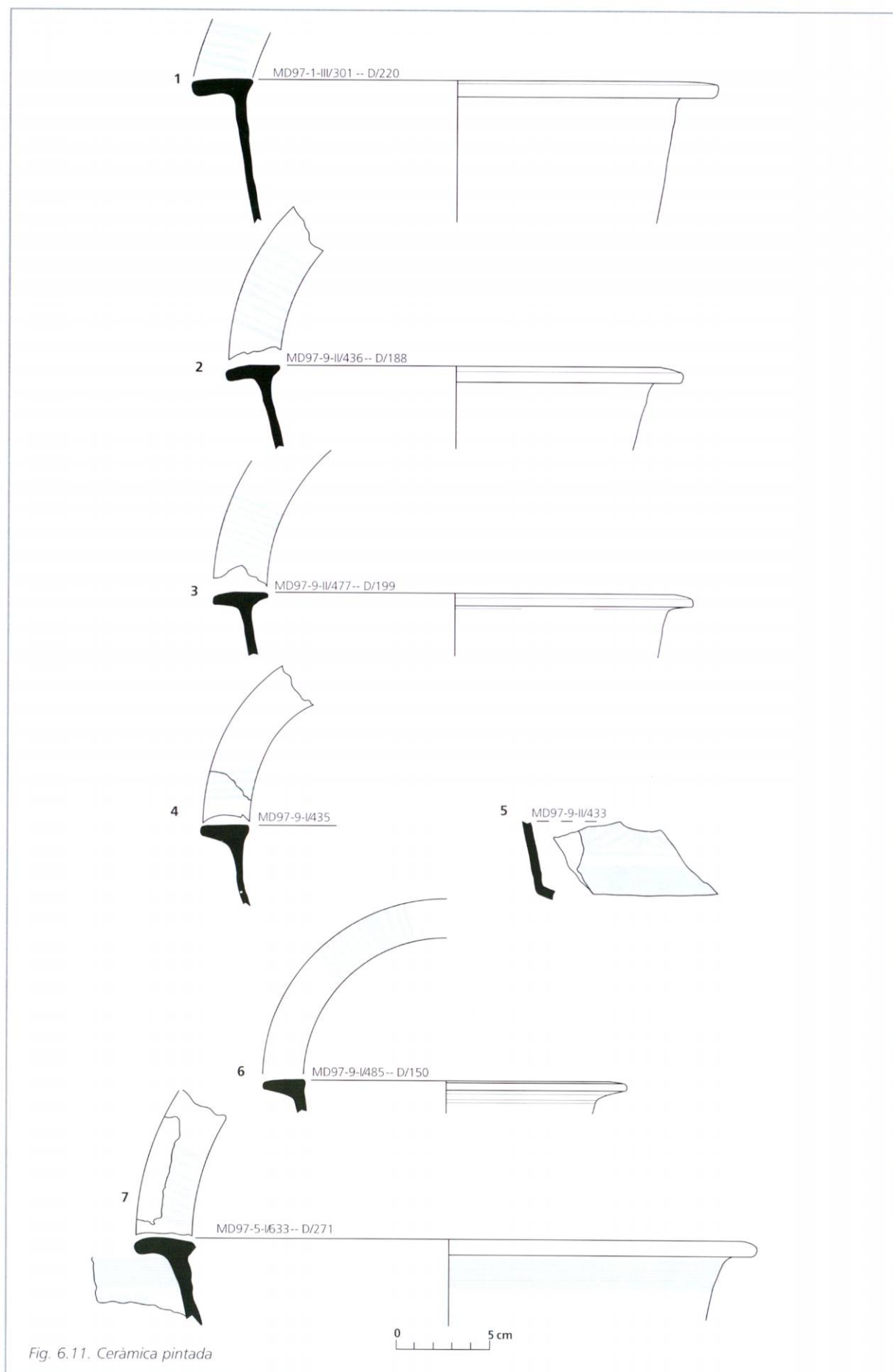

Fig. 6.10. Ceràmica oxidada.

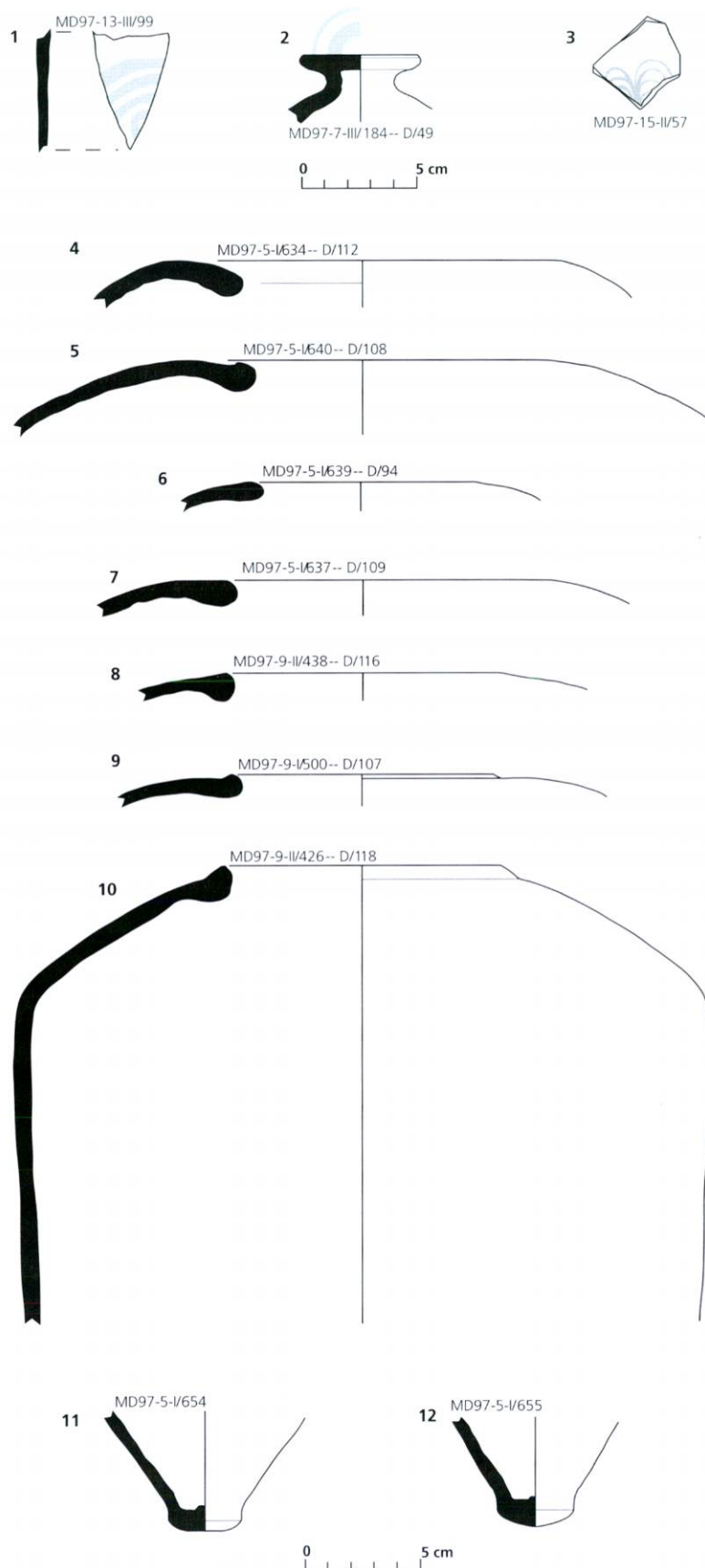

Fig. 6.12. Ceràmica pintada, 1 a 3; àmfora ibèrica, 4 a 12.

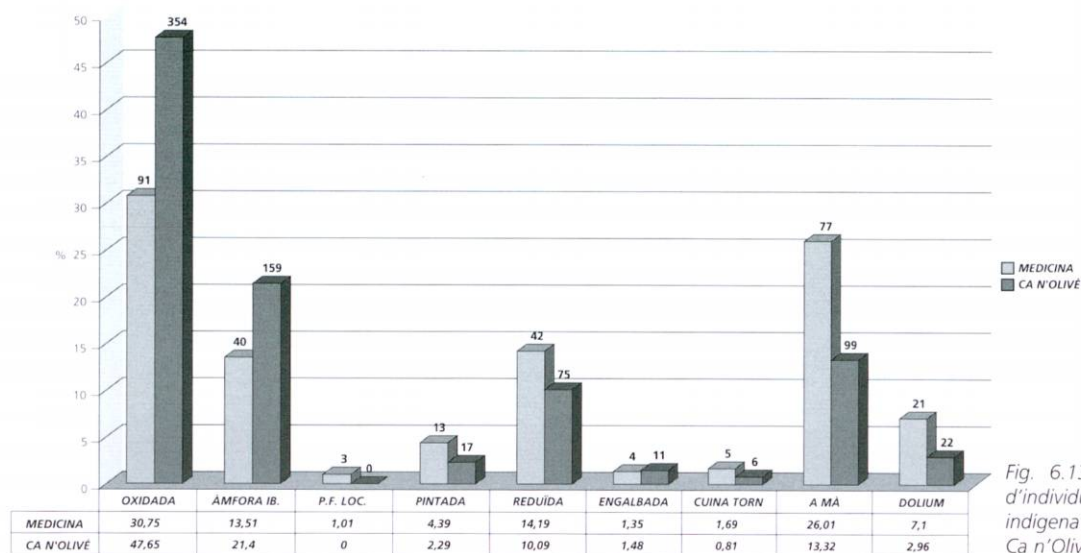

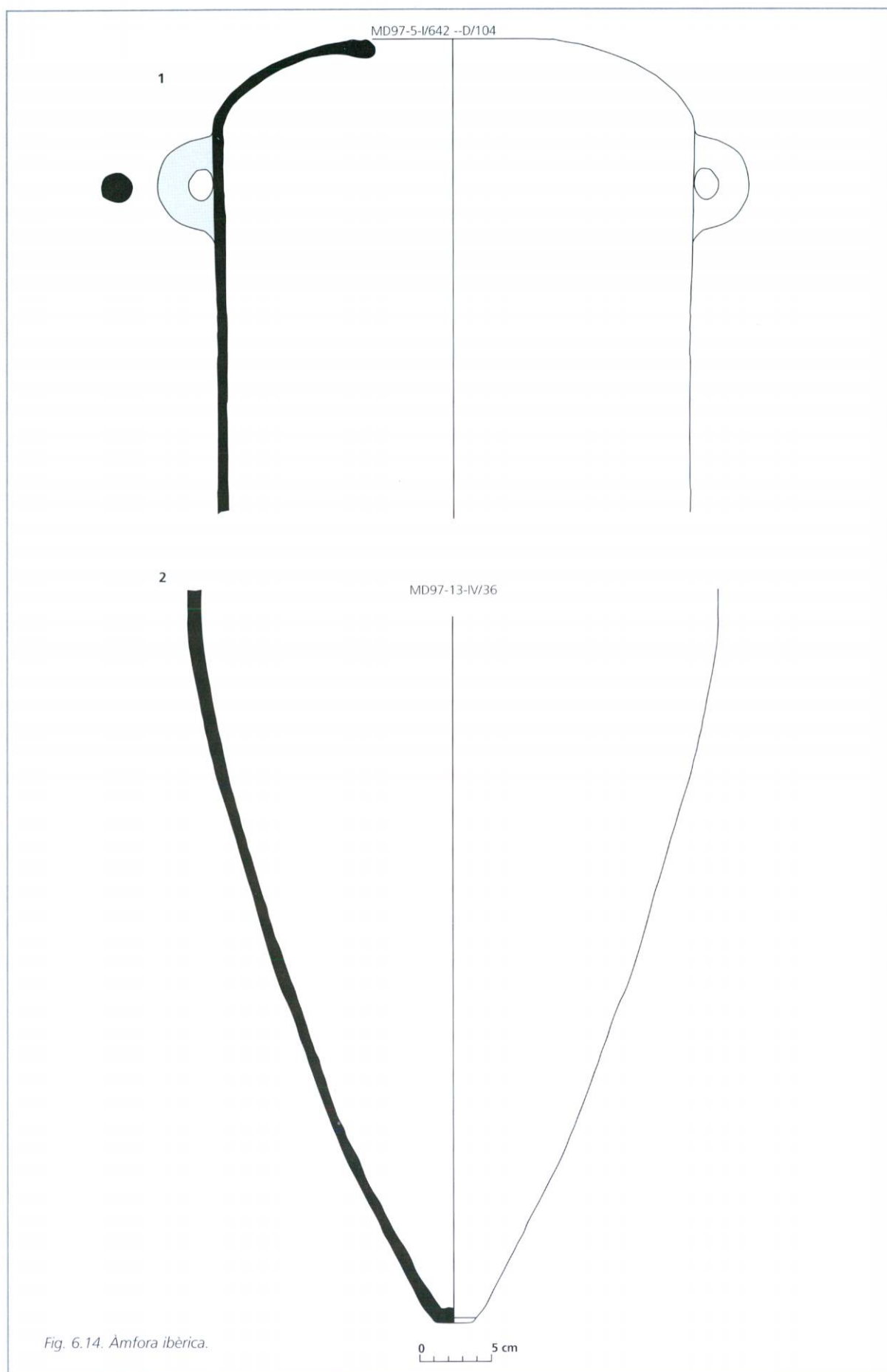
Fig. 6.13. Percentatge d'individus de ceràmica indígena de Medicina i Ca n'Olivé (Fase III).

Els percentatges d'àmfora segueixen essent remarcables i és la forma més representada en aquest moment. Cal destacar però, que es produeix una reducció percentual respecte a la fase anterior. Aquest fet sembla estar en relació amb l'aparició del *dolium* com a contenidor, que podria haver substituït, en part, l'àmfora en alguna de les seves funcions.

En referència a la morfologia de les àmfores, els llavis segueixen la línia apuntada en la fase anterior en la que s'observava una simplificació del perfil (Fig. 6.14). La vora esdevenia una perllongació del llavi, ressaltada només per un engruiximent i, en alguns casos, sobrepassava el pla horitzontal del vas, (Fig. 6.12, 4 a 10). Tot i així, encara que de manera residual, apareixen algunes vores ben diferenciades. Els pivots, que segueixen essent francament cònics, presenten en algun cas una marcada aresta a la part final que posa de manifest la seva cronologia avançada (Fig. 6.12, 11 i 12).

La resta de la ceràmica de producció local o regional respon a una àmplia tipologia en la que es posen de manifest algunes vinculacions entre les formes d'aquesta fase i les de l'anterior. En referència als contenidors de mida gran destinats a preparar o conservar, predominen tot un seguit de perfils de tipus globular, els models dels quals ja trobem plenament consolidats en un moment avançat de l'ibè-

ric ple i dels que aquests en serien l'evolució (Fig. 6.15, 1 i 2). Aquest és el cas de les formes bicòniques de carena suau i llavi exvasat, molt similars a les de la necròpolis del Turó dels Dos Pins a Cabrera de Mar, datada entre el 250 i el 180 aC (GARCIA 1993, fig 84). Quelcom de similar succeeix amb les gerres de llavi exvasat amb una nansa (Fig. 6.15, 4), que trobem pràcticament amb les mateixes característiques però de mida una mica més petita a la necròpolis ibèrica de Cabrera de Mar (BARBERÀ 1968, fig. 19, 7135). Les gerres de dues nanses (Fig. 6.15, 3), recorden les formes de tipus àmfora o cràter de la forma VII de Can Miralles-Can Modolell (PUJOL i GARCIA 1982-83: 136) ja en ús des del segle IV aC (GRANADOS i SANMARTÍ 1988) i de les que en serien una evolució, perdurant fins el segle I aC, com indicarien, per exemple, algunes localitzades a Can Badell a Bigues i Riells (HERNÁNDEZ 1983: 24, fig.VII, 1). Dins de la mateixa línia evolutiva caldria incloure les gerres de cos globular coll curt i llavi exvasat i dues nanses (Fig. 6.15, 5), de les que tenim paral·lels idèntics, com a mínim, des de les darreries del segle III aC al Turó de Ca n'Olivé (ASENSIO *et al.* 2000:194, fig. 25, 6). Aquestes formes apareixeran encara en contextos sensiblement més moderns com es fa palès, per exemple, en el dipòsit del sector occidental del poblat de Burriac (MIRÓ, PUJOL i GARCIA 1988: 44, fig. 195) i seran molt freqüents durant la primera meitat del segle I aC (GARCIA 1992: 25).

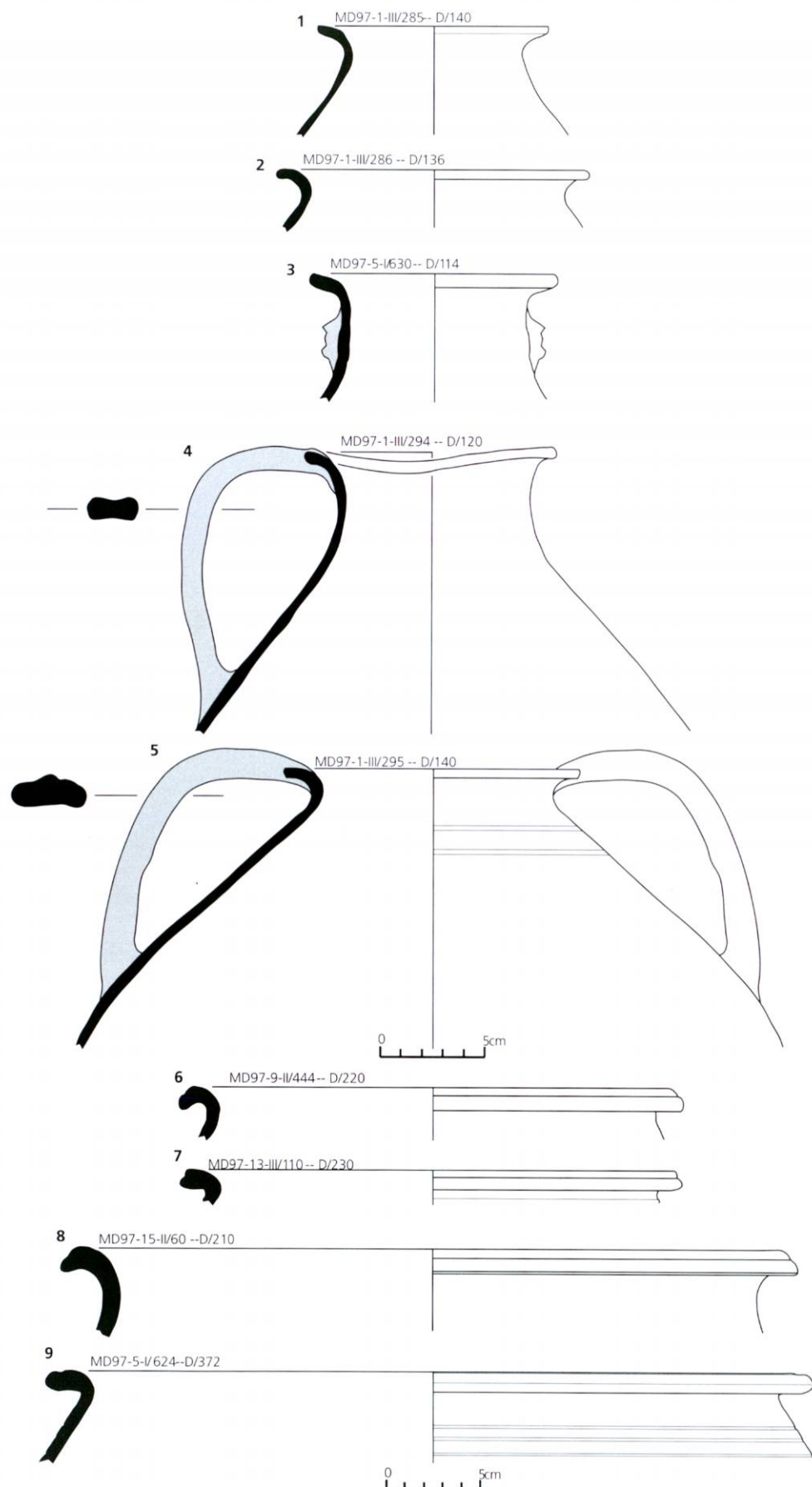

Fig. 6.15. Ceràmica oxidada.

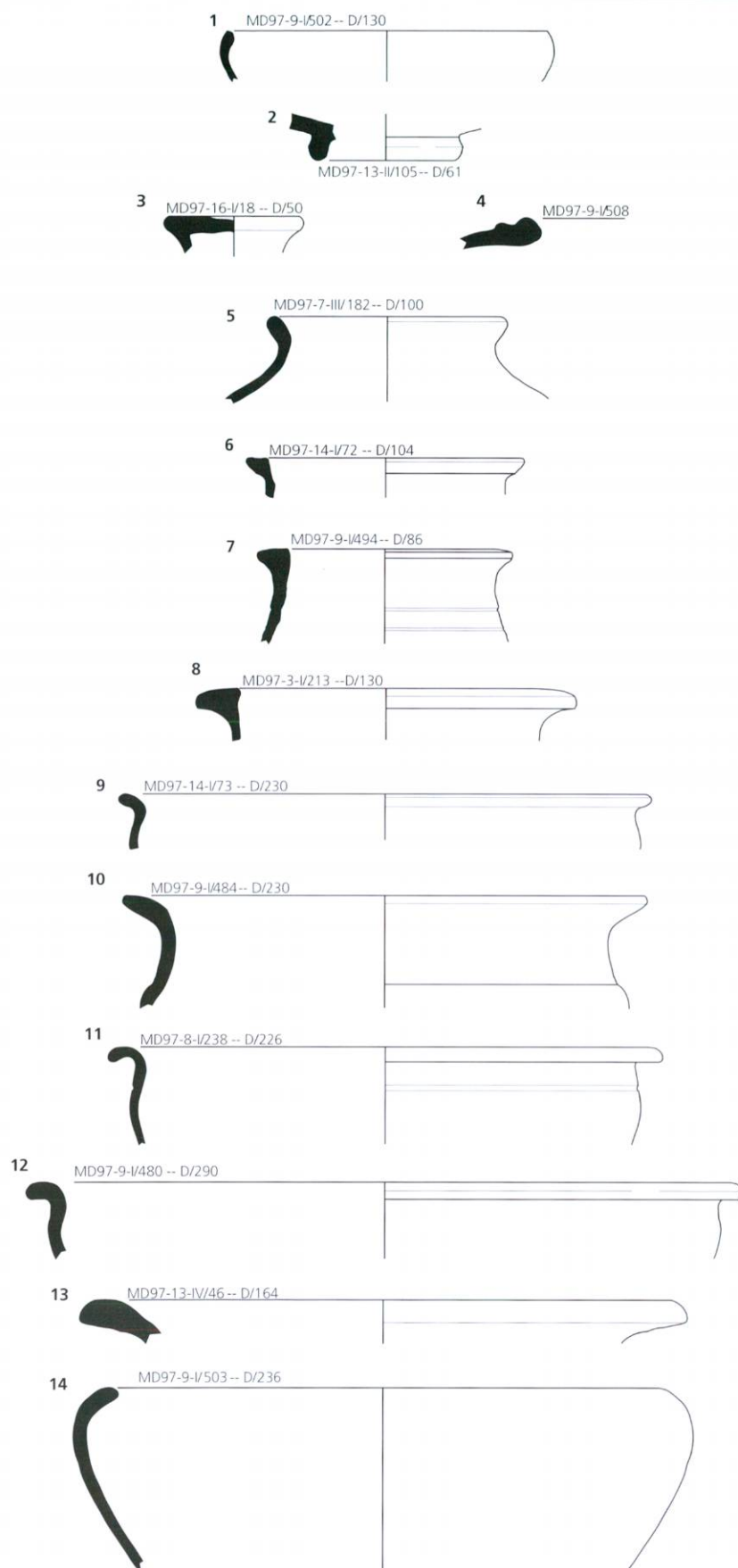

Fig. 6.16. Ceràmica oxidada.

0 5cm

També relacionades amb la conservació o el condicionament d'aliments apareixen tot un seguit d'atuellis de mida mitjana i gran de morfologia molt característica. Es tracta de formes obertes i baixes de cos força arrodonit, sovint motllurat en el terç superior i que pot presentar dues nanses horitzontals oposades. Morfològicament es podrien interpretar com l'evolució de les antigues gerres bicòniques de vora zoomorfa, però de perfil molt més suavitzat i llavi més massís que posen de manifest l'evolució respecte dels models inicials (Fig. 6.15, 6 a 9). De fet, a les sitges de Bellaterra, a finals del segle IV o inicis del III aC, ja apareixen formes similars, algunes dotades encara de la característica vora triangular i nanses horitzontals (GRANADOS i SANMARTÍ 1988: 146, fig. 45). Exemplars idèntics als nostres tant en la forma com en la cronologia els trobem al dipòsit del sector occidental del poblat de Burriac en un context de segle I aC (MIRÓ, PUJOL i GARCIA 1988: 44, fig. 195).

Per altra banda, una vora amb encaix destinat a encabir-hi una tapadora (Fig. 6.16, 4 i 3), apunta l'existència de formes relacionades amb models d'olles globulars amb encaix exterior que es coneixen ja des de mitjan segle IV aC. Són força freqüents en contextos funeraris, com a la necròpolis de Can Rodon de l'Hort (BARBERÀ 1969-70) o del Turó dels dos Pins (GARCIA 1993). També apareixen, amb diverses variants, en contextos d'habitació (BARBERÀ *et al.* 1961:118, 6). En els models més moderns, com en el nostre cas, l'encaix no sembla ser tan marcat (HERNÁNDEZ 1983: 29, làm XVII i XVIII).

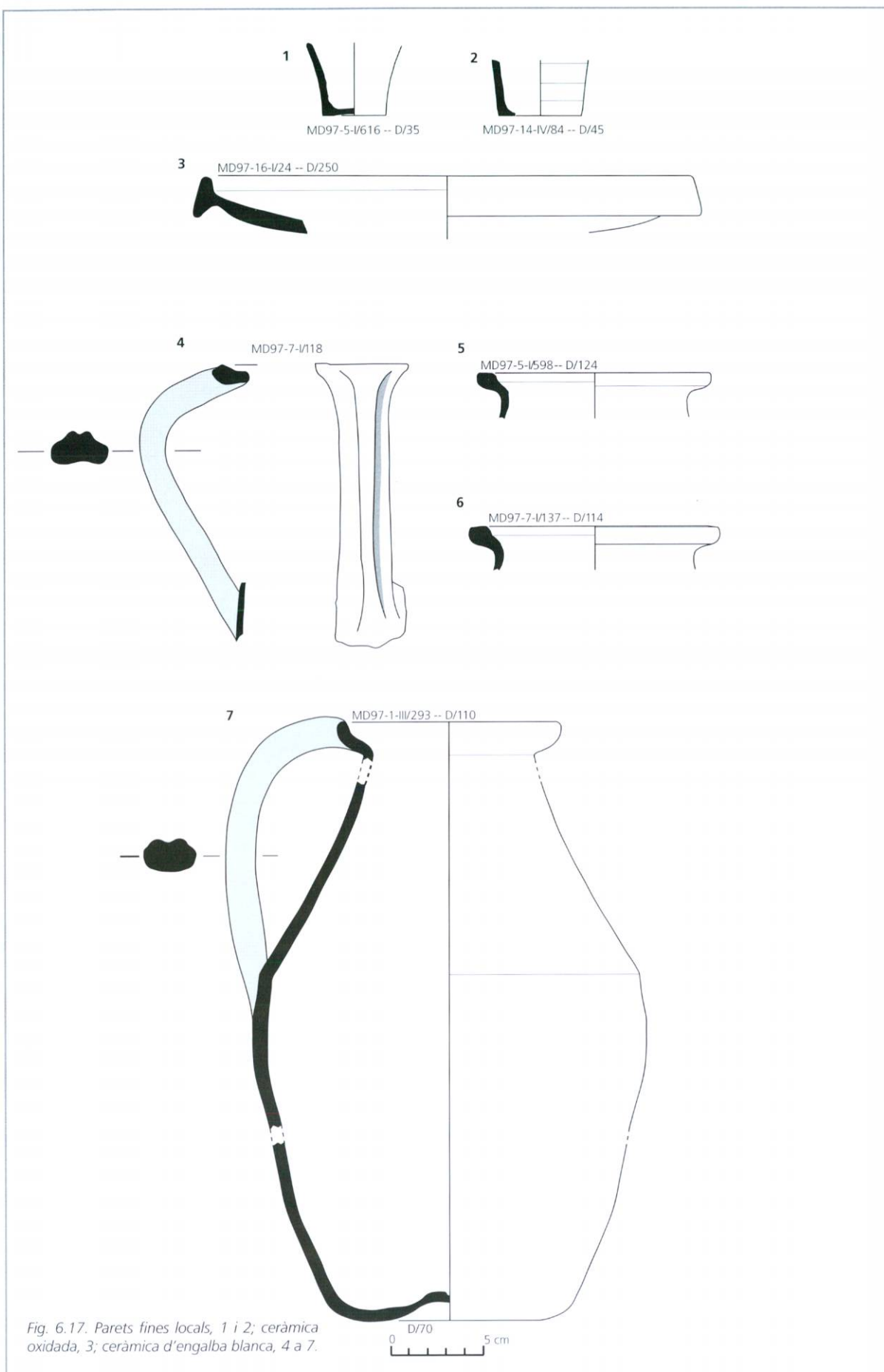
Un fet que crida l'atenció és la pèrdua d'importància percentual de les pàteres de vora reenfrant (Fig. 6.16, 1 i 2) mentre que altres formes obertes, de vores curtes exvasades amb llavis aprimats o arrodonits i en algun cas lleugerament penjants, estan força ben representades (Fig. 6.16, 9 a 12). Són habituals en contextos de finals del III o inicis del II aC (LÓPEZ, ROVIRA i SANMARTÍ 1982: 95, fig. 47, 5 i 6), però, pel contrari, en

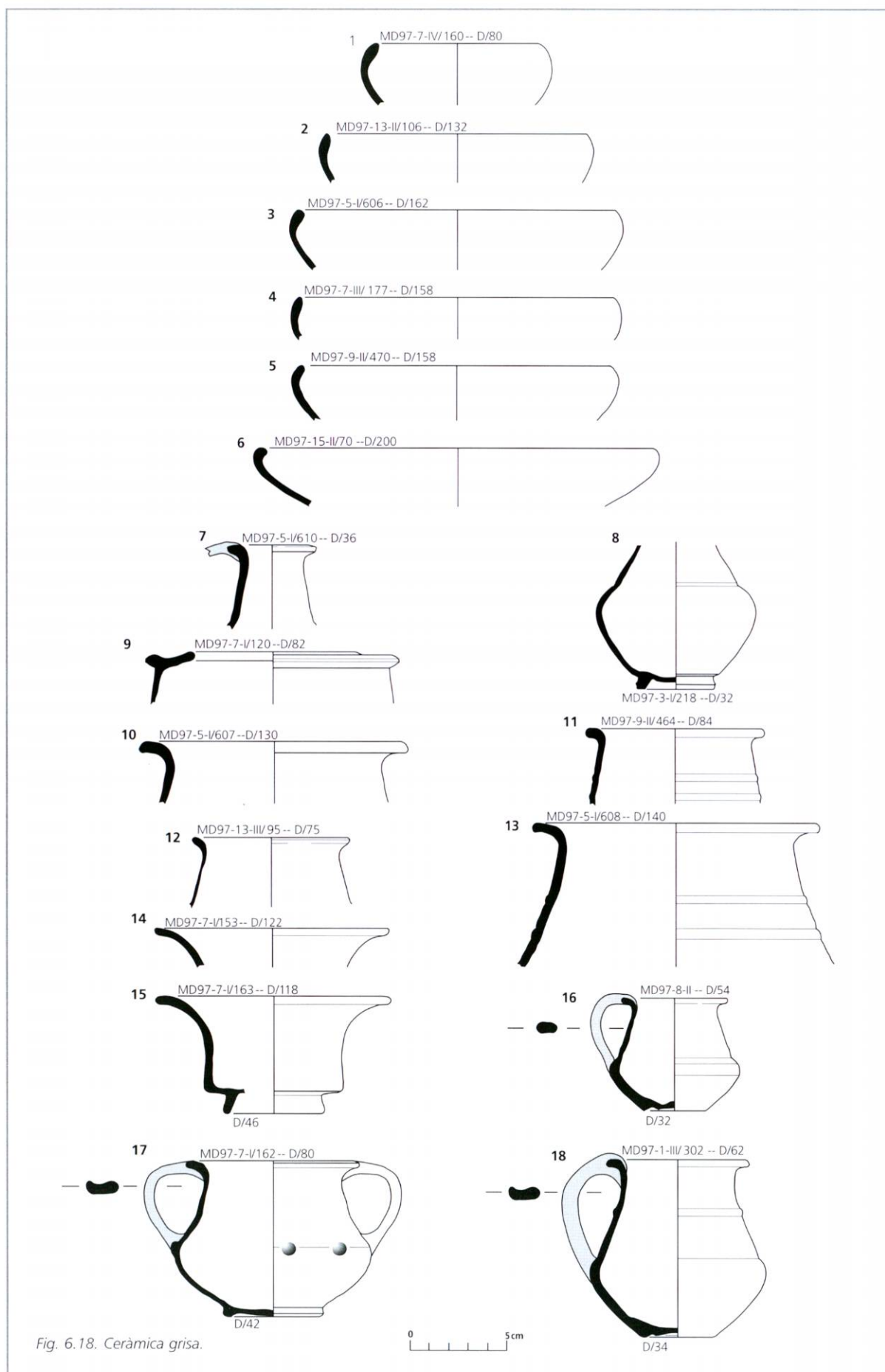
conjunts datats en el segle I aC, en especial en un moment avançat, pràcticament han desaparegut (MIRÓ, PUJOL i GARCIA 1988).

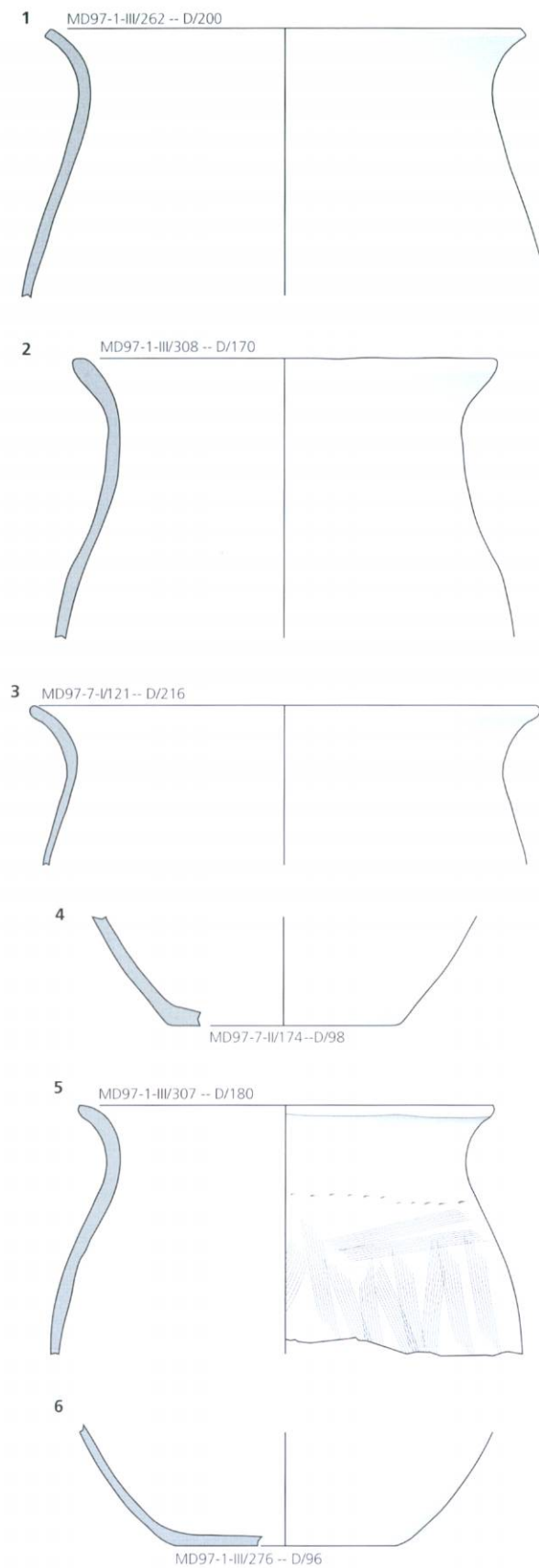
Són molt característiques d'aquesta fase les gerres de coll estret de mida petita (Fig. 6.16, 6 i 7) o mitjana (Fig. 6.16, 8) amb llavis plans engruixits que no havíem identificat entre el material més antic.

Tot i que en la fase II ja en teníem algun fragment aïllat, ara constitueixen una autèntica novetat les ceràmiques de superfície engalbada en tons que van del beix al blanc. Es tracta de contenidors relacionats amb el servei de taula, bàsicament gerres per a líquids que presenten un tret formal tant de vores com de nanses força característics (Fig. 6.17, 4 a 6). Aquestes produccions apareixen en un moment imprecís del segon quart del segle II aC i són molt abundants durant els dos primers terços del segle I aC (NOLLA 1992).

Malgrat localitzar-se fonamentalment a les comarques gironines on Empúries sembla ser el centre productor, les ceràmiques d'engalba blanca s'extenen pel Maresme i el Vallès. Així ho posen de manifest les troballes als poblats de Burriac (MIRÓ, PUJOL i GARCIA 1988: 65) del Turó de Ca n'Olivé (ASENSIO *et al.* 2000) o del nucli artesanal de Can Badell a Bigues i Riells, on apareixen en quantitats significatives encara que minoritàries respecte al conjunt de les produccions comunes locals. De fet alguna de les gerres d'engalba blanca localitzades en els jaciments laietans, malgrat reunir les característiques genèriques de la producció, presenta alguna variant que les diferencia dels models gironins. En concret, la presència de carena és una característica comuna entre les gerres laietanes en principi relacionades amb el tipus 5B de Nolla (NOLLA 1981). La gerra de la Facultat de Medicina que aquí presentem té un paral·lel idèntic al Turó de Ca n'Olivé (ASENSIO *et al.* 2000, fig. 27, 5) i és molt similar a una altra procedent del dipòsit del sector occidental de Burriac (MIRÓ, PUJOL, i GARCIA 1988: 85, 667)

0 5cm

Fig. 6.19. Ceràmica a mà.

de la que es diferencia bàsicament pel tipus de llavi (Fig. 6.17, 7). L'àmplia difusió i les seves particularitats formals han permès plantejar la possibilitat que aquestes ceràmiques tinguessin altres centres de producció situats en la franja litoral catalana (HERNÁNDEZ 1984: 8; TREMOLEDA 1997: 84) als que, tal vegada, correspondrien les gerres que acabem de comentar.

Altres formes oxidades representades de manera més puntual són l'embut (Fig. 6.16, 14), les gerres de nansa acistellada (Fig. 6.16, 5) i alguna imitació de formes itàliques com és el cas d'una vora molt similar als morters importats, però feta en una pasta local (Fig. 6.17, 3). Dins d'aquest context de paulatina penetració dels models itàlics s'emmarquen les imitacions locals dels vasos de parets fines que tindran un ampli abast durant la primera meitat del segle I aC (Fig. 6.17, 1 i 2), centrant-se sobretot en la forma Mayet II (GARCIA 1992: 24).

Respecte a les produccions reductores (grises monocromes o de la costa catalana) el repertori tipològic es redueix a dues formes bàsiques: la pàtera de vora reentrant que, a diferència de la variant oxidada, incrementa sensiblement la seva presència (Fig. 6.18, 1 a 6) i el vas bicònic amb diferents mides i formes, ja sigui amb el coll llis o motllurat (Fig. 6.18, 11, 12, 16 a 18). En algun cas, el bicònic presenta una sèrie de mugrons juxtaposats a la zona de la carena (Fig. 6.18, 17). La cronologia d'aquests materials, ben documentats en contextos avançats dins del món ibèric es situaria, *grosso modo*, entre finals del segle II i principis del segle I aC, llevat de l'exemplar amb decoració aplicada que podria ser més antic. A aquestes formes cal afegir l'aparició puntual de perfils de coll estret (Fig. 6.18, 7 i 8), d'alguna forma també bicònica, però de mida més gran i possiblement amb dues nanses (Fig. 6.18, 10 i 13), així com alguna imitació de ceràmica de vernís negre, com un vaset idèntic a la forma 2 de Lamboglia i un altre de

possible datable entre el 125 i el 25 aC (Fig. 6.18, 14 i 15).

Les ceràmiques a mà segueixen la mateixa línia que en la fase anterior amb un repertori tipològic molt reduït compost bàsicament per tapadores i olles globulars de coll exvasat, sovint sense cap tipus de decoració encara que en algun cas conserven la superfície pentinada (Fig. 6.19 i 6.20, 3 a 14). Aquestes formes tindrien el seu equivalent en ceràmica grollera obrada a torn (Fig. 6.20, 1 i 2).

El *dolium* apareix en aquesta fase àmpliament representat amb un mínim de 21 individus. No tenim clar l'autèntic origen d'aquests contenidors, però tots tenen en comú un tamany relativament petit, si els comparem amb els exemplars d'època imperial (Fig. 6.21, 4, 6 a 9). Juntament amb aquestes grans gerres apareixen també algunes tapadores de diàmetres similars a les vores (Fig. 6.21, 3 i 5).

És interessant destacar la troballa de dues marques impreses en sengles fragments informes de *dolium*, que formaven part d'un motiu decoratiu més complexe. Es tracta d'unes impressions circulars juxtaposades de creus de 6 braços entre els que es situen petits cercles també impresos. Un conjunt de línies incises amb una pinta ampla configurarien un motiu decoratiu en forma geomètrica (Fig. 6.21, 1 i 2). Una decoració molt similar a la nostra la trobem al jaciment de Can Badell on es combina la impressió de creus de 8 braços amb grups de solcs rectilinis (HERNÁNDEZ i MARQUÉS 1987: 69, 1). Dos fragments de *dolium* apareguts al jaciment de "Jardí Park" de Premià de Dalt, dins d'una sitja amortitzada a l'entorn de l'any 100 dC, però amb material provinent d'una habitació de l'ibèric final, presentaven marques pràcticament idèntiques a les de la Facultat de Medicina (OLESTI 1995: 75, not. 109, 110). Malgrat que en aquest darrer cas de Premià no s'han apreciat les línies incises no podem descartar un possible origen comú.

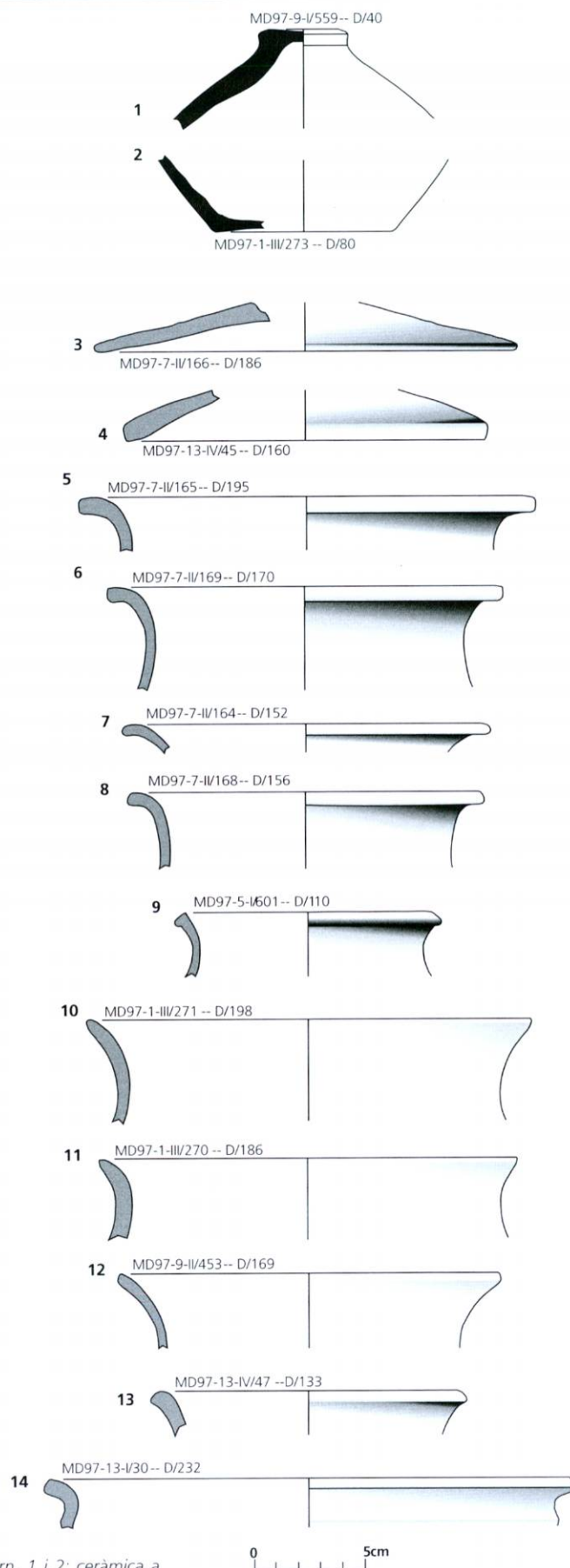
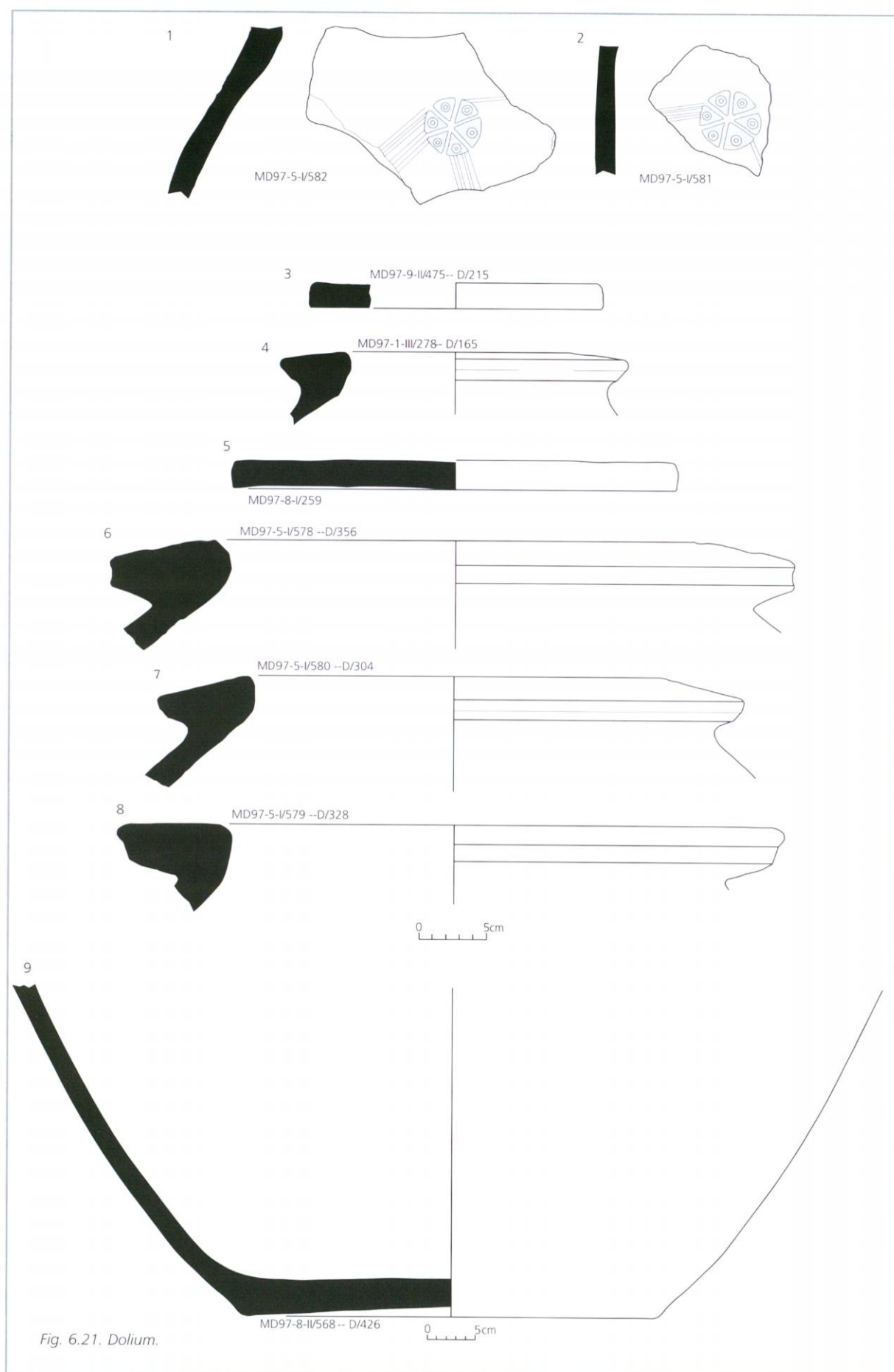
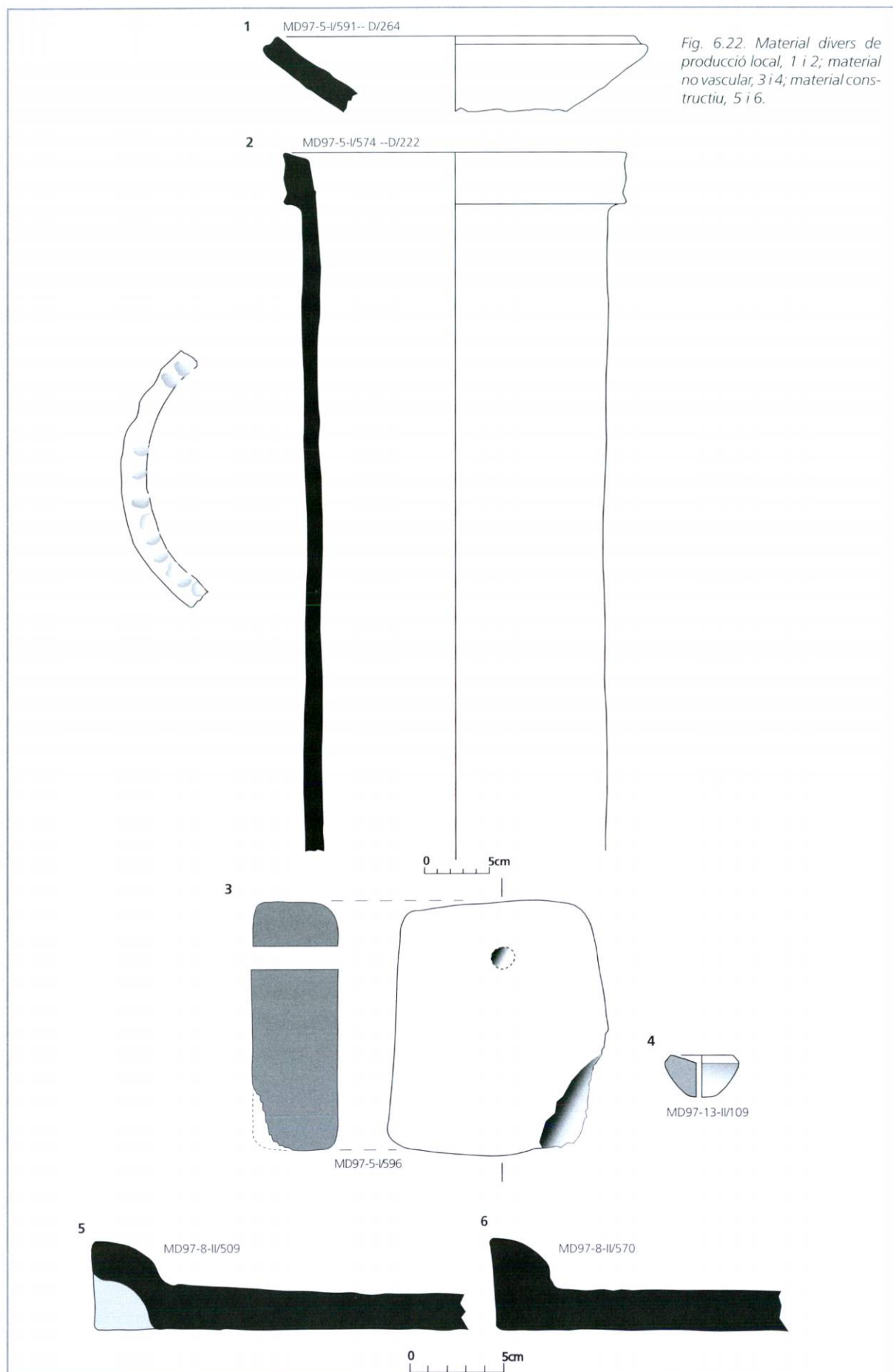

Fig. 6.20. Grollera a torn, 1 i 2; ceràmica a mà, 3 a 14.

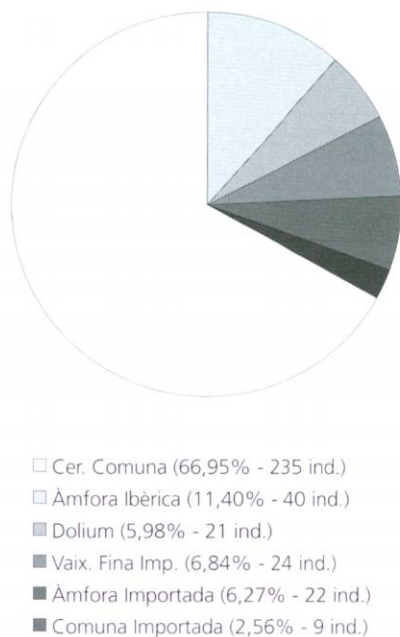

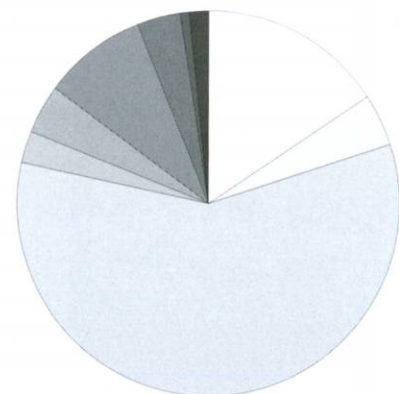
Fig. 6.23. Material ceràmic. Individus de la Fase III.

Altres marques més o menys similars han aparegut sobre àmfora ibèrica a Can Modolell (PUJOL i GARCIA 1982-83: 94) i a Ca n'Olivé, en aquest darrer cas datada en el segle III aC (ASENSIO *et al.* 2000: 194, fig 25, 2). També n'hi ha en ceràmica comuna a Vallbona d'Anoia (DE LA PINTA 1986-89: 213, fig 2.1) i sobre una àmfora Pascual 1 a Cal Ros de les Cabres (OLESTI 1993, fig 2). A Burriac també van aparèixer dues marques diferents sobre fragments de *dolia* similars al nostre (RIBAS i LLADÓ 1977-78: 177, fig 25). Cal remarcar, però, que malgrat la similitud dels motius s'ha de distingir entre els que formarien part d'una decoració, més o menys elaborada i els que podrien correspondre a marques comercials o de terrisser.

Fetes amb la mateixa pasta que els *dolia* tenim dues formes més. Una correspon a un morter pràcticament idèntic als que apareixen a la fase 4B del Turó de Ca n'Olivé i que es daten en la primera meitat del segle I aC (ASENSIO *et al.* 2000: 197, fig 27, 9) (Fig. 6.22, 1); l'altra és una forma cilíndrica que podria ser un tub o bé un rusc (Fig. 6.22, 2).

El material importat en aquesta fase experimenta un sensible increment tant en la quantitat (Fig. 6.23) com en els tipus i procedència (Fig. 6.24).

D'entrada s'observa una major presència de ceràmiques fines de vernís negre respecte de la fase II, essent ara la Campaniana A la producció hegemònica. Paral·lelament, les ceràmiques del taller de Roses desapareixen totalment del registre. El conjunt de formes de la Campaniana A és relativament restringit. Les més representades són la Lamb. 5 i la Lamb. 36 amb tres individus cadascuna, seguida de la Lamb. 6 amb dos individus. Una base de la forma Lamb. 5 presentava un esgrafiament en el fons extern (Fig. 6.25, 7) que és objecte d'un comentari específic (veure capítol 9). A aquestes formes, haurem d'afegir els petits bols de la forma Lamb. 25/27 amb un individu i una vora de païtera atribuïble, tal vegada, a una Lamb. 26 o 27

Vaixella Fina Importada (19,95% - 82 frag.)

- Campaniana A (15,57% - 64 frag.)
- Campaniana B (4,38% - 18 frag.)

Àmfora Importada (73,97% - 304 frag.)

- À. Itàlica (58,39% - 240 frag.)
- À. Punicoebusitana (2,68% - 11 frag.)
- À. Púnica Centromed. (4,14% - 17 frag.)
- À. Indeterminada (8,76% - 36 frag.)

Comuna Importada (6,08% - 25 frag.)

- Parets Fines (3,65% - 15 frag.)
- C. Punicoebusitana (0,73% - 3 frag.)
- C. Itàlica (1,70% - 7 frag.)

Fig. 6.24. Importacions. Fragments de la Fase III.

(Fig. 6.25, 1 a 7). De tota manera la poca quantitat de formes, més pròpia d'una fase tardana de la producció, i el clar predomini de la forma Lamb. 5, juntament amb el conjunt de materials d'importació, ens situarien en un context de darrer quart del segle II i principis del I aC.

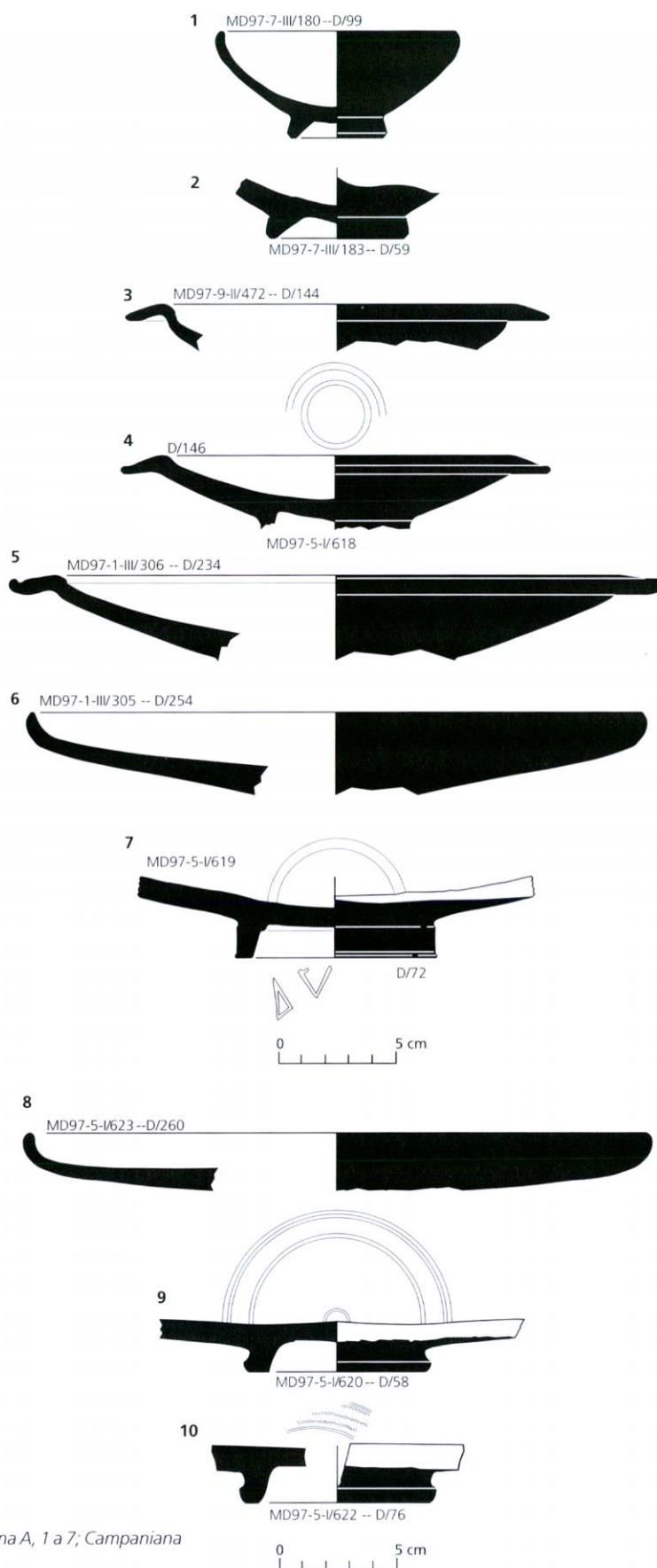

Fig. 6.25. Campaniana A, 1 a 7; Campaniana B, 8 a 10.

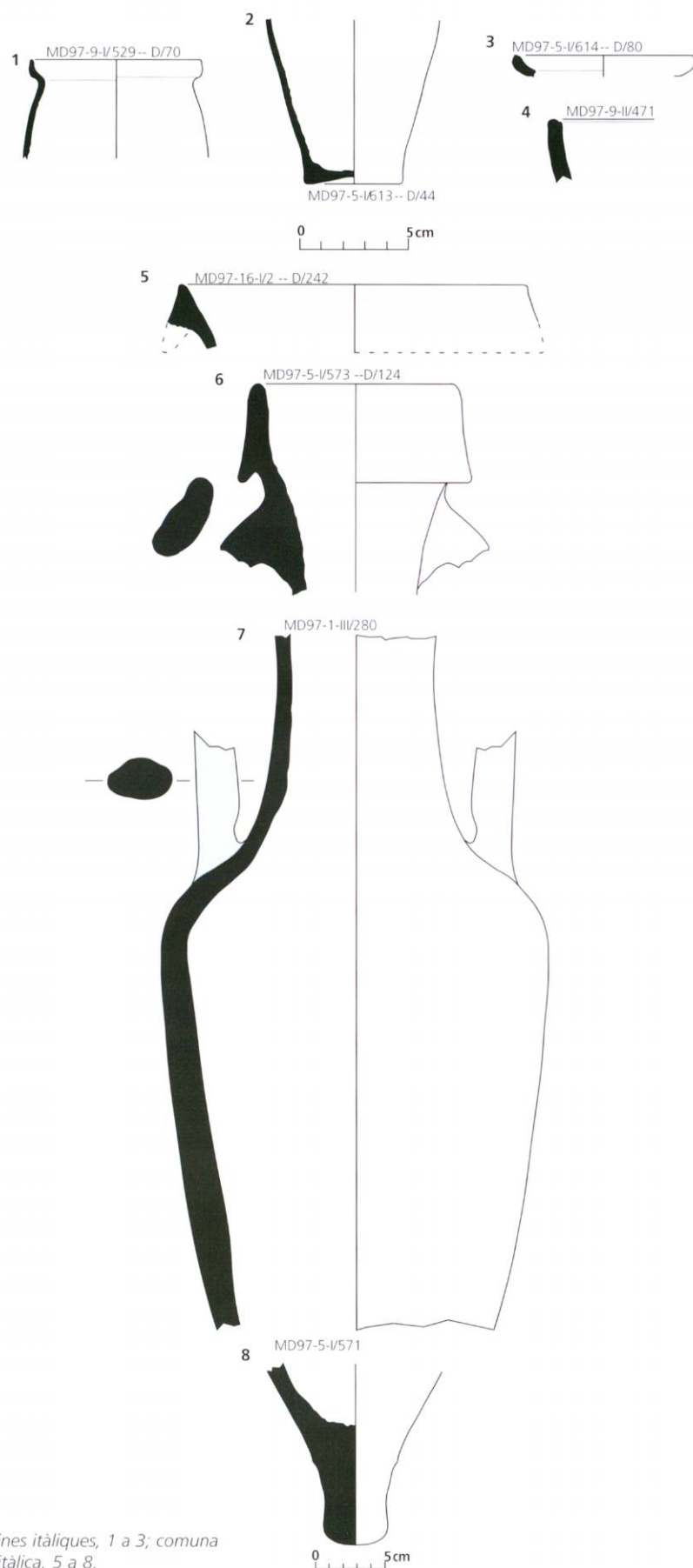

Fig. 6.26. Parets fines itàliques, 1 a 3; comuna itàlica, 4; àmfora itàlica, 5 a 8.

	Tipus Ceràmic	Frag.	Ind.	Categoria Funcional	Tipologia	Quant.
Vaixella Fina Importada	Camp. A	64	17	Vaixella	Lamb. 5	3
					Lamb. 36	3
					Lamb. 6	2
					Lamb. 25/27	1
					Lamb. 26/27	1
					Indeterminada	7
Àmfora Importada	Camp. B	18	7	Vaixella	Lamb. 5	3
					Indeterminada	4
	Àmf. Punico-ebusitana	11	1	Transport	Indeterminada	3
	Àmf. Púnica Centromedit.	17	2	Transport	Dress 1-A	1
					Dress 1-B	1
					Dress 1	4
Comuna Importada	Àmf. Itàlica	240	13	Transport	Indeterminada	3
					Indeterminada	4
	Àmf. Indeterminada	36	4	Transport	Indeterminada	4
	Comuna. Punico-ebusitana	3	2	Vaixella	Indeterminada	2
	Comuna. Itàlica	7	4	Vaixella	Vegas 14	1
					Indeterminada	3
Ceràmica Indígena	Parets Fines Itàliques	15	3	Vaixella	Mayet 2	3
	Àmf. Ibèrica		40	Transport		40
	Ibèrica Oxidada	4.868	91	Servei		32
				Vaixella		7
				Gran Contenidor		3
				Indeterminada		49
	Ibèrica Reduïda	215	42	Vaixella		28
				Gran contenidor		2
				Servei		1
				Indeterminada		11
	Ibèrica Pintada	35	13	Servei		5
				Vaixella		1
				Indeterminada		7
	Ibèrica Engalbada	34	4	Vaixella		1
				Indeterminada		3
	Parets Fines Locals	10	3	Vaixella	Mayet 2	3
	A Mà	815	77	Cuina		30
				Indeterminada		47
	Cuina a Torn	17	5	Indeterminada		5
	Dolium	648	21	Magatzem		21

Taula 6.2. Taula de comptatge ceràmic del jaciment ibèric de la Facultat de Medicina (Fase III).

Amb la Campaniana A apareix una quantitat significativa de Campaniana B que representa el 21,95% dels fragments del vernís negre de la fase. L'única forma que hem identificat és la Lamb. 5, que es situa cronològicament entre el 150 i el 25 aC (Fig. 6.25, 8 a 10).

Pel que fa a les àmfores importades del jaciment, es posa de manifest un aclaparador predomini de

les produccions itàliques a les que, a més, s'ha d'afegir algun fragment d'importació punicoebusitana. Si durant tot el segle II aC s'observa encara en tota la costa catalana la presència d'àmfores púniques procedents de la Mediterrània central i d'Eivissa, és a partir de la segona meitat del segle II aC que l'àmfora itàlica esdevé àmpliament majoritària (SANMARTÍ 2000).

L'única forma representada és la Dress. 1 en les variants A i B (Fig. 6.26, 5 a 8). La Dress. 1 apareix

vers el 130 aC i és un tipus pràcticament únic fins a finals del segle II aC, encara que seguirà essent majoritari durant el primer terç del segle I aC.

Pel que fa a la Dress. 1B, es documenta des dels darrers anys del segle II aC, però serà especialment nombrosa a partir de mitjans de la centúria següent. No podem establir, donada la migradesa de les formes identificades, quin és el percentatge corresponent a cada variant, però de tota manera la seva presència ens confirma la data orientativa que ofereixen els vernissos negres; és a dir, finals del segle II principis del segle I aC.

Una altra novetat tipològica d'aquesta fase és l'aparició de ceràmiques comunes importades, en quantitat més o menys significativa, entre les que destaquen les produccions d'origen italià. Bàsicament es tracta de grans plates de fons pla i vora verticalitzada que presenten el llavi estriat (forma Vegas 14) i que s'han de situar cronològicament en la primera meitat del segle I aC (Fig. 6.26, 4). Les produccions púniques estan únicament representades per tres fragments, un dels quals és una nansa d'origen ebusità.

Hem de destacar també la presència de ceràmica de parets fines que cal vincular a la vaixel·la de taula. Els exemplars identificats corresponen a la forma Mayet II (Fig. 6.26, 1 a 3), característica dels conjunts ceràmics importats datats entre mitjans

del segle II aC i el primer terç del segle següent (GARCIA *et al.* 2000).

Respecte al material no vascular, cal destacar la troballa de diversos elements relacionats amb la manufactura de teixits (Fig. 6.22, 3). Es tracta de 15 *pondera*, alguns molt fragmentats, que es concentren, bàsicament, en dues estructures (6 a l'E-16 i 4 a l'E-5) i una fustaiola (Fig. 6.22, 4). En aquest darrer cas, malgrat la variabilitat formal pròpia d'aquests objectes, el perfil bitroncocònic arrodonit de carena alta pot ser interpretat com a indicatiu d'una cronologia avançada (PONS *et al.* 2002: 378).

L'altre conjunt significatiu dins del grup del material no vascular és el material de construcció, representat bàsicament per *tegulae* de perfils diversos d'inequívoca tipologia romana (Fig. 6.22, 5 i 6). La presència d'aquests elements representa un indicatiu clar dels canvis relacionats amb les tècniques constructives, amb l'adopció de nous tipus de coberta d'origen forani.

Pel que fa al material lític, en aquesta fase s'han recuperat diverses parts de molí que són objecte d'un estudi específic (veure capítol 8). A aquest material caldria afegir alguna pedra sorrenca que per la tipologia correspondria a una pedra d'esmolador.